

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Rodina - její funkce primární prevence

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. et Mgr. Vendula Jašková

Vypracovala:
Inéz Fojtáčová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rodina - její funkce primární prevence“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Ve Zlíně dne 20.8.2012

Inéz Fojtáčová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. et Mgr. Vendule Jaškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Petrovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Inéz Fojtáčová

OBSAH

Úvod	5
1. Rodina jako základ	6
1.1 Pohled do historického vývoje rodiny	8
1.2 Charakteristika klasické rodiny	11
1.3 Česká rodina	14
1.4 Dílčí závěr	17
2. Rodina jako společenství	19
2.1 Rodiče – dítě – jejich potřeby	19
2.2 Rodiče – dítě – výchova od narození do 3 let	23
2.3 Rodiče – dítě – po celý život	26
2.4 Dílčí závěr	28
3. Úlohy rodiny primární prevence	30
3.1 Důležité aspekty výchovy v rodině	31
3.2 Postoje, názory a vzory v rodině	34
3.3 Tlak médií a okolí na rodinu	37
3.4 Dílčí závěr	39
4. Kazuistika	41
4.1 Kazuistika 1	41
4.2 Kazuistika 2	44
4.3 Kazuistika 3	47
4.4 Komparace kazuistik	50
5. Závěr	54
6. Resumé	55
7. Anotace	56
8. Přehled použité literatury a pramenů	57

Úvod

Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině. Lev Nikolajevič Tolstoj

Není lepšího daru, než žije-li muž a žena jak jedno tělo a duše v rodinném kruhu. Homér

Rodina je pro každého z nás vším, přístavem, kde s jistotou kotvíme, i majákem, když bloudíme po širém moři a potřebujeme nalézt bezpečí, jistotu, klid a hlavně lásku. Rodina je ze všech úhlů pohledů největším bohatstvím pro každého člověka. Rodina je základní a důležitý kámen každé společnosti, kde se uskutečňuje plazení a socializace jednotlivce.

V právním směru je rodina základní článek společnosti, v ekonomickém směru, je rodina základním kamenem každého státu.

Sociologie řadí rodinu do malé sociální skupiny. Pojem rodina se dá definovat v mnoha směrech. Dětství je plné změn, jedinec roste a vyvíjí se do dospělosti, kdy pak sám zakládá rodinu. V této práci se chci zaměřit na výchovu dětí v rodině. Podívat se z různých pohledů na rodinu i výchovu.

Primární prevence v podobě přirozeného ukotvování pocitů jistoty a bezpečí u malých dětí hraje nezastupitelnou roli v předcházení sociálně patologickým jevům. Takovou prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům sociálně patologických jevů, případně minimalizovat jejich negativní dopad, včetně dalšího šíření a zamezení. Mezi konkrétní aktivity patří především systematická výchova, vzory a postoje v rodině, působení rodičů, prarodičů i sourozenců. Konec konců i země, kde je jedinec vychováván. Nezanedbatelnou roli zde hraje i náboženství, tradice, které se předávají z předků na potomky. Společným jmenovatelem veškeré výchovy by měla být láska. Vše, co je činěno s láskou, je pevné a zdravé a nemůže být pochopeno ani uchopeno špatným směrem.

1. Rodina jako základ

Rodina je základ. Převládající procento všech lidí se rodí do rodiny. Do různých typů rodin. V moderní době se jich rozlišuje docela velké množství, protože s nástupem volnosti vztahů, feminismu, kariérismu a jiného pohledu na život muže a ženy, vznikají jakési odvozeniny svazků muže a ženy, které se i tak nazývají rodinou.

Naštěstí jakási tradice se zachovala a rodina, ta klasická, jakou ji známe my všichni, se doposud dost často zachovává. Je to prostý příklad, muž a žena se stanou manželi, narodí se jim například dvě děti a vzniká tak nová rodina. Manželům nastávají povinnosti a zodpovědnost za děti, ale i k sobě navzájem, ke státu a společnosti. Rodina je pro každého z nás nenahraditelná. Jen vlastní existencí zajišťuje svým členům stav bezpečí a jistoty.

Hodnoty rodiny si postupně uvědomuje každý během svého života. Malé dítě ji často vnímá jako samozřejmost a něco, co vlastně bylo vždy. Jenže velmi často do života přicházejí události, které tu samozřejmost narušují a v mnoha případech ničí. Nejčastěji je to rozvod manželů. Pro dítě to však nemusí nutně znamenat fatální osudové drama, pokud zůstane upřímná a živá láska k dětem od obou rodičů i po jejich odloučení.

Dalším příkladem negativních událostí, které mívají velice často fatální důsledky je odmítnutí člena rodiny z jakéhokoli důvodu. Všichni pak, kteří máme otevřené oči, se můžeme s těmito jedinci každodenně setkávat, protože jsou jich plné parky, jsou to lidé bez přístřeší, tzv. bezdomovci. Jejich příběhy, ač různé, mají v drtivé většině případů podobný osud. Nikdo je nechce, rodina je vyhostila, zůstávají bez lásky, pocitu bezpečí a jistoty, bez základu, kterým pro ně rodina kdysi byla, ztrácí smysl života a žijí, tedy spíše přežívají bez domova, jen se svou igelitkou a alkoholem. Nakonec je vyhošťuje společnost jako celek a ve většině případů, pokud podobní jedinci nenaleznou osobní, individuální pomoc, končí jejich životy předčasně. To vše a celou řadu dalších negativních dopadů může způsobit, když rodina neplní své základní poslání.

Případů lidí bez rodiny je mnohem víc, než si většina populace vůbec uvědomuje a zdaleka ne vždy končí tyto lidé špatně. S jistotou většina těchto lidí nekončí ve vězení, na drogách, partě vandalů či v parku, proto, že neměli rodinu, nebo vyrůstali v dětském domově, který je neplnohodnotnou náhražkou za rodinu. Podstatná část jedinců bez rodinného zázemí se naopak svému osudu postaví, pomáhá lidem podobného osudu a bojuje za své životy a nerezignuje. Také víra hory přenáší a dává mnoha lidem sílu přežít lidská dramata. Pevně věřící lidé nacházejí, jak sami často říkají, nové rodiny,

třeba jako řeholníci, řádové sestry a kněží v nejrůznějších církevních komunitách a společnostech.

Rodina je tedy opravdu základem a vždy byla i v historii i od počátku našeho letopočtu. I tzv. Svatá rodina je pro každého z nás, věřícího či nevěřícího symbolem vánočních svátků, které jsou právem označovány za svátky lásky a pokoje. Maria, Josef a dítě Ježíšek, který nosí dárky, jsou obrazem rodiny staré již přes dva tisíce let, přesto na celém světě stále aktuální a mající co říct.

Pro nevěřící bývají vánoční svátky kouzelným časem, kdy si uvědomí hodnotu a důležitost rodiny a kdy téměř nikdo nechce být sám. Média pouští záběry z dětských domovů, domovů důchodců, LDN, nemocnic, věznic a v podstatě jen potvrzují, že i tito lidé touží pobýt v rodinném kruhu, touží dostat dáreček a sdílet radost a pokoj v kruhu milovaných a milujících.

Pro věřícího člověka je v životních postojích a rodinném životě, potažmo výchově dětí v mnoha případech velmi důležité napodobovat ctnosti Marie a Josefa a není jistě náhodou, že sám Boží Syn si přál přijít na tento svět jako dítě, které se narodilo, bylo vychovááno a vyrůstalo v rodinném kruhu, uvnitř prosté, nenápadné rodiny. Tyto skutečnosti, které věřící lidé na základě biblických textů Starého zákona vnímají jako tzv. vyšší, Boží plán, měly posvětit právě rodinný život, poukázat na jedinečnou a naprosto nenahraditelnou funkci rodiny, jak pro jedince, kterému vytváří domov v pravém smyslu tohoto slova, tak pro společnost jako takovou. A jak přímo říká blahoslavená Matka Tereza: „Jde o to, abyste konali docela obyčejné věci s mimořádnou láskou, která se rodí právě doma.“ Matka Tereza za svého mnohaletého působení v indické Kalkatě založila Dům opuštěného dítěte a Dům pro umírající, ctíla rodinu a život jako takový stavěla nade vše a otevřeně jej hájila jako Boží dar. Nebála se ostře protestovat proti potratům, nazývala většinou vyspělé, západní civilizace, které umožňují potraty a eutanázie, nejubožejšími zeměmi. Hlasitě vyzývala „demokratické“ a vyspělé státy, aby neutrácely děti, ať je přivedou k ní, že je vychová. Ne ubohost chudoby, ale nejzhooubnější pro současný svět je ubohost ducha a srdce.

Konkrétně Dům opuštěného dítěte se naplnil velmi rychle malými dětmi, ihned po jeho otevření. Činím zde pohled, na zcela chudou ženu, která denně vyjížděla s vozíčkem do ulic Kalkaty a sbírala malomocné lidi, kterým padaly kusy masa z těla, žili bez rodin bez přístřeší a jakékoli jistoty. Ona je odvážela do Domu pro umírající, aby nemuseli končit své životy na ulici, totálně opuštění. I tento dům mnoha potřebným jaksi nahradil rodinu. A umírat v náručí blízkých a milujících je snad přáním každého z nás.

Přestože si velká část dnešní populace nejhlubší význam rodiny neuvědomuje, nebo uvědomovat nechce, tak po celý život člověka hraje rodina snad nejdůležitější roli. A kladu si otázku, proč jsou plné dětské domovy, Léčebny dlouhodobě nemocných, domovy důchodců jsou přeplněné a dokonce si je starý člověk musí objednávat několik

let předem. Rodinu v těchto případech nahrazují jiné instituce, což je k velké škodě jednotlivci i celé společnosti.

1.1. Pohled do historického vývoje rodiny

V této kapitole se chci zaměřit na sociologický pohled na rodinu v minulosti. Rodinu představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědni za výchovu dětí.

Příbuzenství je vztah mezi jedinci, jenž vzniká buďto sňatkem, anebo pokrevními vazbami v otcovské či mateřské linii. Manželství můžeme definovat jako sociálně akceptovaný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci. Sňatkem dvou partnerů se stávají příbuznými nejen oni sami, ale i jejich rodiče, sourozenci a další pokrevní příbuzní každého z nich. Vždy se rozlišuje mezi rodinou a širším příbuzenstvím.

Prakticky ve všech společnostech se můžeme setkat s typem rodiny, kterou sociologové a antropologové označují jako rodinu nukleárního typu. Ta se skládá z dospělých manželů a jejich vlastních či adoptovaných dětí žijících ve stejné domácnosti. Ve většině tradičních společností byla nukleární rodina více či méně integrována do širších příbuzenských vztahů. Pokud v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů a jejich dětí i další příbuzní, hovoříme o rozšířené rodině. Její součástí mohou být prarodiče, bratři a sestry se svými manželskými partnery, tety, synovci apod. V západním světě je manželství a tedy i rodina spojena s monogamií. Naše zákony nepřipouštějí, aby jeden muž nebo žena měli několik manželských partnerů současně. Tento stav však ve světě není zdaleka normou.¹

Od pradávna lidé opačného pohlaví zakládali svazky, které se přibližovaly pohledu na dnešní rodinu.

---

¹ Giddens, A. *Sociologie*. 1 vyd. Praha: Argo 1999, s.156-157

Tabulka 1. Základní etapy ve vývoji lidské rodiny ¹

Počátky lidské párové rodiny	Půl milionu let před naším letopočtem?	Silná sexuální vazba heterosexuálních párů doprovázená spoluprací na výchově dětí. Je nutná zejména pro dlouhé období nedospělosti a závislosti u člověka ve srovnání s ostatními živočišnými druhy.
Složité příbuzenské systémy v kmenových společnostech, vznik tabu incestu	8000 let před naším letopočtem?	Rozšířené příbuzenské sítě se složitými pravidly ekonomických a snubních výměn uvnitř i mezi příbuzenskými velkorodinami. Některé příbuzenské systémy jsou matrimoniální a/anebo matrilokální, ale většina je zřejmě patrimoniální a patrilokální, vyskytují se ovšem i jiné formy. Rodové struktury jsou totožné s celou nadindividuální sociální organizací.
Vynořují se nepříbuzenské systémy sociální organizace. Úpadek složitých systémů výměn a počátek vzestupu patrimoniální domácnosti	Asi 3000 let před naším letopočtem v Mezopotámii a Egyptě, asi 600 let před n.l. v Řecku a v Číně	Vznik prvních států jako sociálních organizací nad rodinnými sítěmi. Upadají kmenové rodové systémy a jsou nahrazovány patrimoniálními domácnostmi, jimž vládnou muži, kteří drží ve svých rukou vlastnictví domácnosti, do které patří i služebnictvo a všichni v domě, častí i čeleď ozbrojená k ochraně domácnosti.
Vzestup byrokratického	Sedmnácté a osmnácté	Domácnost přestává být

<p>státu a kapitalistické ekonomiky. Vynořuje se domácí soukromí</p>	<p>století n.l. v západní Evropě a severní Americe</p>	<p>zároveň místem zaměstnání a její obranu přejímá obec a stát. Moc patriarchální hlavy domácnosti upadá. Vynořuje se nukleární rodina jako ideální typ-s mužem, který rodinu ekonomicky a sociálně zajišťuje, a ženou, která se stará o domácnost. Na místo rodiči sjednáváných manželství nastupuje individualizovaný sňatkový trh.</p>
<p>Diverzifikace způsobů párování a domácností. Tendence k rovnoprávné pozici ženy a muže při vyjednávání o vztahu a rodině.</p>	<p>Druhá polovina dvacátého století v bohatých průmyslových společnostech</p>	<p>Různorodost rodinných forem. Vzestup rozvodovosti a opakovaných manželství, všeobecná zaměstnanost žen a hluboké změny v mužské a ženské sociální roli. Vzestup nesezdaných soužití před, po i místo manželství. Vynořují se <i>singles</i> jako významná sociální skupina a stav.</p>

Ve druhé polovině dvacátého století, v bohatých průmyslových společnostech, kde jsou ženy mnohem více zaměstnané a začíná se projevovat tzv. feminismus a emancipace, se postavení ženy a muže v rodině vyrovnává. V důsledku tohoto moderního vývoje dramaticky vzrůstá rozvodovost a v jejím důsledku roste i procento nesezdaných partnerství sdílejících společnou domácnost, před i po manželství, vynořují se tzv. „singles“ jako významná sociální skupina a stav. Existuje mnoho neúplných rodin, týrání, zanedbávání a zneužívání dětí, toleruje se nesezdaná manželství, ve kterých se rodí vysoké, neustále stoupající procento dětí. Vysoké věkové rozdíly mezi partnery jsou čím dál častější a také věk prvorodiček se v důsledku kariérismu na přelomu tisíciletí prudce zvýšil. Obecně se rodí v tomto období méně dětí a začíná se mluvit o tzv. krizi rodiny. Nastává moderní doba.

¹ Možný, I. *Rodina a společnost*. 2.vyd.Praha: SLON 2008, Tabulka 1.1, str.17

Také uznávaný historický sociolog Lawrence Stone sledoval vývoj rodinného života v rozmezí od 16. století do 19. století a popsal jej do následujících tří fází.

V první fázi převládaly nukleární rodiny žijící v poměrně malých domácnostech. Zvláštností je, že dle Lawrence Stonea prožitek citové blízkosti nebyl prioritou ani normou a pohlavní styk v manželství byl spíše nutností ke zplození dětí.

Druhá fáze se vyskytovala od první poloviny 17. století do počátku 18. století, přestože existovala převážně jen ve vyšších vrstvách, rozšířila se do celé společnosti. Nukleární rodina se stala zřetelněji vymezenou jednotkou, důraz kladen na rodičovskou a mateřskou lásku, za současného zvyšování autority a pravomoci otce.

Třetí fáze se postupně vyvíjela do typu rodinného života, který známe ze současnosti, rodina je spjata s úzkými citovými vazbami, soustřeďuje se na soukromí a výchovu dětí. Tento vývoj, jak uvádí Lawrence je provázen tzv. citovým individualismem tj. vytvářením manželských vztahů na základě osobní volby, jež vychází z romantické lásky nebo sexuální přitažlivosti. V důsledku oddělení pracoviště a domova přestává být rodina místem výroby hmotných statků a stává se především místem jejich spotřeby.¹

Celá historie rodiny by se dala shrnout tak, že v západoevropských podmínkách převládal model rodiny nukleární. Rozšířený typ rodiny byl nejvíce ve východní Evropě a v Asii.

Až do počátku moderní doby musely děti často už od sedmi nebo osmi let pracovat a pomáhat rodičům na poli. Některé odcházely v mladém věku z domova, aby posluhovaly v jiných domácnostech nebo se vyučily řemeslu. Po odchodu se setkávaly s rodiči jen zřídka. V minulosti trvaly svazky kratší dobu než v moderním světě. Úmrtnost byla vyšší ve všech věkových kategoriích.²

1.2. Charakteristika klasické rodiny

Rodina jako taková je založena na svazku ženy a muže, kteří jsou odpovědní za výchovu dětí. Rodina je strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.

Je to tedy malá primární společenská skupina založená na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznávané role vyplývající ze soužití.³

---

¹ Srov. Giddens, A. *Sociologie*. 1 vyd. Praha: Argo 1999, s.157- 158

² Giddens, A. *Sociologie*. 1 vyd. Praha: Argo 1999, s. 157

³ <http://www.sos-ub.cz/prevence/hyp24a.pdf>

Mezi charakteristiky klasické rodiny můžeme zahrnout i typy rodiny (již některé uvedené výše) nyní uvedeny pro názornost všechny bez rozdílu hlediska rozdělení:

- rodina orientační – jedinec v ní vyrůstá jako dítě
- rodina nukleární (jaderná) – rodina tvořena rodiči (rodičem) a dětmi
- rodina rozšířená – rodina rozšířená o blízké příbuzné, prarodiče, strýce, tety
- rodina prokreační – jedinec ji sám zakládá
- rodina úplná – otec, matka
- rodina neúplná – většinou jen matka
- rodina funkční – plní všechny své funkce přiměřeně
- rodina nefunkční (afunkční) – rodina nezvládá své základní funkce, je vnitřně rozkládána a zásadně narušuje i socializační vývoj dítěte
- rodina disfunkční – některé funkce nejsou plněny dostatečně, celkový život rodiny však není zásadně ohrožen)
- rodina problémová – rodina, kde se vyskytují jisté poruchy, ale neohrožují psychiku dítěte ¹

A z hlediska funkce rodiny:

- **reprodukční funkce:** tato funkce zajišťuje reprodukci lidské populace, je třeba si uvědomit, že nejde jen o zplození dítěte, ale také o to zabezpečit všechny potřebné podmínky pro jeho život a další vývoj
- **ekonomicko- zabezpečovací funkce:** zde se jedná o hmotné zabezpečení (úklid, vaření, vedení domácnosti)
- **emocionální funkce:** poskytování citového zázemí, pocitu bezpečí a jistoty svým členům
- **výchovná a socializační funkce:** spočívá v opravdovém zájmu o dítě, v jeho výchově, umožňuje dítěti rozvíjet své schopnosti a v celkové přípravě dítěte pro samostatný vstup do společnosti v procesu socializace, kdy rodina hraje velmi důležitou roli ²

Rodina se mění díky době, ve které žijeme.

---

¹ Srov. Kraus, B., Poláčková V. et al., *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido 2001, s. 78-79

² Srov. Kraus, B., Poláčková V. et al., *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido 2001, s. 79-80

Jedním z nejdůležitějších posláních rodiny je péče a ochrana pro jednotlivé členy v obdobích, kdy nejsou schopni se o sebe postarat.

Společnost se vyvíjí, mění a stejně tak se i rodina přizpůsobuje toku společnosti. Dle Iva Možného je nutné zaznamenat základní a výrazné změny v charakteristice rodiny a to zejména od konce první světové války a nadále se mění. Tyto změny se v druhé polovině dvacátého století zviditelnily.¹

Charakteristika rodiny v současnosti:

- 1. množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce:** tam, kde byla rodina nezastupitelná, nastoupili specialisté a formální organizace. Škola převzala od rodiny vzdělávání dětí. Rodiny již tolik nepečují o své rodinné příslušníky v nemoci, ve stáří či s postižením, ale přichází na řadu nemocnice a síť sociálních institucí a ústavů. Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí. Citové bezpečí je zatím jedinou stránkou rodiny, která se nahradit nedá.
- 2. oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu (vznik manželství):** manželství a výběr partnerů je volné. Mnoho partnerů spolu žijí bez sňatku a vytváří tak rodinu.
- 3. snižuje se stabilita rodiny:** jedná se o řady důvodů, emancipace, ateismus – dříve za trvalost rodiny ručila náboženská víra. Nyní, když je manželství pojetí občanské smlouvy, která je kdykoliv vypověditelná kteroukoli stranou. Garance svazku slábne. Začal růst počet rozvodů (asi 40 procent manželství končí rozvodem) a opakovaných manželství. Většina rozvádějících se manželství má děti.
- 4. mění se celková struktura rodiny:** klesá počet dětí v rodině, omezuje se vícegenerační soužití. Narůstá počet domácností s jedním členem nebo rodin bez dětí.
- 5. rozvoj zaznamenává antikoncepci a plánované rodičovství:** s nástupy nových technologií a s rozmachem farmaceutických firem, které vyvinuly hormonální antikoncepci, různá nitroděložní tělíška atd. klesají nechtěná těhotenství, ale přibývá nemanželských dětí a dětí rozených do neúplných rodin. Postoje k umělému přerušení těhotenství se státem akceptují, i když je zabíjen nový život, mnohdy povolen do vysokého stupně stádia těhotenství, kdy je dítě doslova zabito v matčině lůně. Ve společnosti jsou názory na potrat různé.

---

¹ Možný, I. *Rodina a společnost*. 2.vyd.Praha: SLON 2008, s. 21

6. **prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí:** prodlužuje se také čas, kdy žijí děti s rodiči ve společné domácnosti
7. **k proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu:** rodiči se stávají osoby ve vyšším věku, děti se začínají rodit po určité době manželského nebo partnerského soužití, ženy často čekají, až si vybudují kariéru. Věk prarodičů je stále vyšší a vzhledem k důchodovým reformám a k neuspokojivým životním podmínkám do vysokého věku ještě pracují.
8. **zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu:** rodiče jsou nuceni déle pracovat a tím se zkracuje čas, který by mohli trávit s dětmi a ostatními členy rodiny. Nastává problém využití volného času kvalitně.
9. **přibývá dvoukariérových manželství:** v důsledku růstu vzdělanosti a kvalifikovanosti a tím i zaměstnanosti žen ¹

1.3. Současná česká rodina

Na současnou českou rodinu se v této podkapitole zaměřuji pohledem dat Českého statistického úřadu.

Obyvatelstvo, rodiny a domácnost v ČR:

- Populace ČR stárne. Ženy se v průměru dožívají vyššího věku než muži, proces stárnutí mužů je však v posledních letech dynamičtější.
- Ženy i muži vstupují do prvního manželství v pozdějším věku.
- Ženy rodí v pozdějším věku. Mezi matkami se v posledních patnácti letech razantně snížil podíl patnácti až devatenáctiletých žen.
- V čele neúplných rodin stojí v převážné většině ženy. ²

Jak jsme již z demografických statistik Českého statistického úřadu měli možnost zaznamenat, tak v současnosti u rodin v ČR obyvatelstvo stárne. Zvyšuje se i věk partnerů, kteří uzavřou manželství a díky ekonomickým podmínkám ve společnosti, spousta mladých manželů musí splácet hypotéky, také kvůli budování kariéry se odkládá početí dítěte až na pozdější věk. Týká se to hlavně žen s vyšším vzděláním, u žen s nižším vzděláním není zaznamenáván takový počet odkladů prvního těhotenství na pozdější věk.

---

¹ Srov. Kraus, B., Poláčková V. et al., *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido 2001, s. 83-84

² http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod

Tabulka ukazuje čisté úplné rodiny podle počtu nezaopatřených dětí v roce 2010.

Tabulka č.2: Obsahuje data z demografických statistik ČSÚ: ¹

Ukazatel	Celkem rodin v ČR	Bezdětné rodiny v ČR	Rodiny s 1 dítětem	Rodiny s 2 dětmi	Rodiny s 3 a více dětmi
Počet domácností	2 043 777 100 %	1 035 182 50,7 %	405 361 19,8 %	514 780 25,2 %	88 454 4,3 %
Počet členů domácností	5 803 673 100 %	2 070 364 35,7 %	1 216 083 21,0 %	2 059 119 35,5 %	458 106 7,9 %

Z tabulky je zřejmé, že bezdětná manželství jsou v ČR zastoupena podobným procentem jako rodiny se dvěma dětmi, což je z hlediska základního poslání rodiny, jak jej popisují v úvodu, alarmující. Děti jsou ve většině partnerství, kde je upřednostňován materialismus, nahrazovány životem v luxusu, na drahých dovolených apod.

Když se nakonec dnešní moderní partneři rozhodnou pro založení rodiny, tak si díky moderním prostředkům, např. pomocí antikoncepce, čím dál častěji určují počet dětí. Většinou jen v křesťanských rodinách je ve statistikách uveden častěji vyšší počet dětí.

V dalším textu se soustředím na charakteristické znaky současné české rodiny s dítětem, popř. dětmi, které můžeme shrnout takto:

- A. výše uvedené změny zasáhly do fungování rodiny i tak, že manželé fungují většinou rovnocenně a i děti se zapojují do běhu normální domácnosti a rodiny jako celku. Přítomnost obou rodičů je velmi důležitá a nenahraditelná zejména pro děti, které takto přejímají vzory pro svou budoucí rodinu.
- B. rodina se dostává do jisté izolovanosti a žije v uzavřenosti před vnější společností. Je to logické, protože tím je chráněn pomyslný klid rodiny před přetechnizovanou dobou.
- C. počet osob v rodině se zmenšuje, zvyšuje se počet žijících v jednočlenných domácnostech a počet osamělých žen s dětmi. Oslabuje to stabilitu rodiny.
- D. ve velkém procentu rodin dochází k jevu, kdy na sebe navzájem členové rodiny mají málo času. Jen se potkávají nebo si stihnou poslat vzkazy přes internet či mobil. Tento jev oslabuje celkově veškeré vztahy v rodině, komunikace vážne a někdy i mizí zcela. Každý ji pak hledá jinde a nastávají problémy.

¹ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/gender_obyvatelstvo

- E. velké pracovní zatížení rodičů zapříčiňuje nedostatek času pro společné chvíle s dětmi. Někdy rodiče v dobré víře, kompenzují tento deficit přísunem peněz, dárků, a zábavy, což se pak může negativně přenést na vývoj dítěte. Začne mít problém s hodnotovým žebříčkem, začnou se projevovat negativní emoce a dítě se může začít chovat jako deviant.
- F. ČR patří mezi státy s nejvyšší rozvodovostí. Rozpadá se prakticky každé druhé manželství. Dramatické rozvody, či pozdější tahanice také negativně ovlivňují citový vývoj dítěte.
- G. Rozdílnost v socioekonomické úrovni rodin. Hodně rodin žije s nižším příjmem a mnoho z nich mají půjčené peníze, někdy se neúměrně zadluží. Rodině hrozí i sociální vyloučení (exkluze). Celé se to odráží v celém socializačním procesu, kdy v důsledku může nastat i šikana u sociálně slabých rodin. Většinou se ale do složité finanční situace dostávají rodiny s malými dětmi. Zejména kvůli velmi drahým pořizovacím cenám bydlení.¹

To je část stěžejních problémů, která řeší nejen současná česká rodina. Za stále významnější příčinu současných partnerských a rodinných krizí pokládám fakt, že zaměstnaným rodičům zbývá stále méně času na společně strávené chvíle s dětmi. Zdá se, že děti jsou nejvíc uvolněné a šťastné, když se máma a táta mají rádi, zajímají se jeden o druhého a především, když tráví čas společnými aktivitami, nebo přinejmenším ve stejném prostředí. V jednom časopise jsem četla odpověď pětileté dívky na otázku: Co se jí líbí na rodičích? Odpověď zněla: „Když si dávají pusinky a smějí se.“

Jak jsem už zmínila, v české společnosti přibývá rozpadajících se manželství a rozcházejících se nesezdaných párů, což pro významné procento dětí všech věkových kategorií často přináší dramatické životní změny a v mnoha případech také odloučení od jednoho z rodičů. Specifikem a troufám si tvrdit, že i světovým unikátem je česká justiční praxe, kdy cca 93% dětí z rozvedených manželství jsou svěřovány do péče matky, což sebou v mnoha případech nese další zhoršení vztahů mezi mužem a ženou a především pak následná traumata dětí spojená s odlukou.

Děti žijící s jedním rodičem jsou šťastnější, má-li tento rodič těsný, láskyplný vztah s jiným, dospělým člověkem. Nezáleží tolik na tom, zda je to jejich vlastní rodič a zda je onen druhý dospělý opačného pohlaví – důležité je, aby jejich rodič nebyl osamělý a nešťastný.

---

¹ Srov. Kraus, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd.Praha: Portál 2008, s.79-87

Když si rodiče naprosto nerozumějí a žijí ve stálých hádkách (ne tedy jen tu a tam, jak je to obvyklé ve všech manželstvích), děti to bolestně pociťují. Velký konflikt před nimi nelze zatajit, ať se o to rodiče sebevíc snaží. Pokud rodiče nejednají násilně, krutě, nebo se navzájem neponižují, je lepší konflikt neskrývat a dát dětem najevo, že na něm nenesou vinu a ani kvůli němu nebudou trpět!

Dítě je šťastnější s jedním rodičem, než v nešťastném manželství. Zůstat spolu „kvůli dětem“ je chyba.¹

1.4. Dílčí závěr

Shrnutím této kapitoly bych ráda zdůraznila důležitost rodiny v dnešní společnosti. Dalo by se říci, že nastává jakýsi úpadek morálních hodnot mezi lidmi, do popředí se dostává kariéra, honba za penězi a úspěchem. Rodiče nemají čas. Děti všech věkových kategorií jsou odkázané samy na sebe a po kapsách nosí tučné kapesné - špatné svědomí rodičů.

Současné moderní děti vyrůstají v růžových a bleděmodrých peřinkách a pak jsou hozeny do šedého, neútulného světa, kde se stěží potácí sem a tam. Rodina někdy nebývá tím místem, kam se rádi vrací, kde najdou lásku a bezpečí. Co je na světě důležitějšího než vychovat děti tak, aby se z nich stali dobří lidé, kteří si budou vážit jeden druhého, kteří budou pomáhat nezištně a láskyplně druhým a pro které bude samozřejmostí upřímnost, věrnost a úcta k druhým?

Proč jsou plné domovy důchodců? Kde je úcta ke stáří? V Indiánských kmenech byl starý člověk považován za moudrého, byl vážený člen. Když rodiče systematickou výchovou a především pak vlastním příkladem dětem ukazují pravé životní hodnoty, mezi které bezesporu patří i upřímná úcta ke starším, když rodiče ukazují směr, kterým jít a co je v životě člověka skutečně důležité, především pak, že to nejsou peníze ani kariéra, pak bude vše v nejlepším pořádku.

Rodiče mají velkou, jedinečnou a naprosto nenahraditelnou možnost a moc dát dítěti to nejlepší do života, ve kterém se bude moci podívat samo sobě do očí a říct, ano, žil jsem vědomě tak, že jsem nikomu neublížoval.

A krátký příběh pro všechny rodiče:

Představte si, že sedíte na verandě před domem se svojí manželkou či manželem. Sedíte a popíjíte čaj a mlčíte. Je teplo a zpívají ptáci. Již dávno nemusíte ráno spěchat do práce. Jste starší, ale stále ještě v dobré formě. Na sobě máte teplé pohodlné oblečení. Doma je upečený jablkový závin a konvice s čajem. Najednou přijíždí elegantní vůz a vystoupí skupinka mladých lidí. Jsou to vaše dospělé děti! S láskou Vás obejmou. Jsou plní energie a je vidět, že vás rádi vidí. Sednou si k vám a vyprávějí

---

¹ Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.93

o svých zážitcích, úspěších, o tom co je nového u nich doma. Přinesete ven jídlo a mluvíte o mnoha věcech. Pak už musí za čas jít. Rozloučíte se a pak dlouho sedíte u okna a vzpomínáte, jak byli malí. Jste hrdí na to, jací, z nich vyrostli slušní lidé a co jste v nich světu dali. ¹

---

¹ Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s.11

2. Rodina jako společenství

Současná moderní rodina je pod stále se zvyšujícím vlivem vnějšího prostředí, ať už formou medií, dnes především internetu, nebo díky nejrůznějším možnostem komunikací a kontaktů taky ze strany cizích lidí, zdaleka ne vždy skutečných přátel. Přístup k informacím nejrůznějšího druhu je vlastně neomezený a tak vlastně, mnohdy nechtěně, jsou ve výchově dětí aplikovány nejrůznější nastudované metody a rady na úkor přirozeného mateřského pudu, intuice a především a na prvním místě, ničím nenahraditelné bezpodmínečné lásky. Nejen vinou zrychleného, zautomatizovaného a povrchnějšího životního stylu, ale taky již zmiňovanou rozvodovostí a následným zakládáním nových rodin, je nemalé procento současných dětí vychováváno v nejrůznějších prostředích, která pro ně mohou být často zmatečná.

V rodině by měla být především bezpodmínečná láska.

Definice lásky je nádherně popsána v Bibli:

Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne.

— 1Kor 13,1-8 a 13

Bezpodmínečná láska nehledí, jak kdo vypadá, vystupuje, či kolik má roků, kolik váží ani nehledá na druhém chyby. Kdo takto miluje, vlastně říká tomu druhému to, že ho miluje takový jaký je, že mu nezáleží, jak vypadá, že ho jednoduše přijímá se vším, co k němu patří a co život přináší i odnáší.

2.1. Rodiče – dítě – jejich potřeby

Nikdy nedoženete čas, který jste jim nevěnovali, když byly v hnízdě, malé a zranitelné

Guy Gilbert

Děti jsou dar. Ne každý rodič to ví nebo přizná. Nejvíce to poznali takové manželské páry, které dlouho nemohly počít miminko, nebo zase ti rodiče, kteří zažili nemocné či zraněné dítě. V ohrožení si většinou uvědomí, jaký dar v dětech je.

Těhotenství je úžasné a již během tohoto období, se učí matka i miminko v děloze navzájem. Lidský plod vidí a slyší, prožívá s matkou emoce, jako jsou radost, strach, úzkost, pocity štěstí a mnoho dalších.

Existují studie, že dlouhotrvající úzkosti, které matka prožívala v období těhotenství, mohou zanechat na nenarozeném dítěti mnoho jizev na osobnosti dítěte. Je prokázáno, že přímý vztah mezi prožíváním matky a chováním plodu, existuje. Proto v té to době by matka i otec měli prožívat krásné, klidné a šťastné chvíle. Důležitost otce je nezměrná, citová vazba otce k matce a nenarozeném dítěti je velmi důležitou součástí zdárného prožití těhotenství. V dnešní moderní době je možné celé těhotenství prožít s porodní asistentkou, která povede maminku až k porodu. Porodní asistentku si volí většinou ženy, které jsou prvorodičky a nejsou si jisté. Porodní asistentky jsou většinou vysokoškolsky vzdělané, takže se moderní nastávající maminka nemusí obávat. Poradí nastávající mamince správnou výživu, jak správně relaxovat, co dělat v těhotenství a naopak, co nedělat, co je rizikové či škodlivé pro těhotnou ženu. Připravuje i otce na porod, jak ženě pomáhat psychicky, ale také i fyzicky například masáží bederních svalů. V neposlední řadě asistentky pomáhají nastávajícím maminkám, jak se starat v prvních chvílích o novorozence. Otec u porodu je již skoro samozřejmostí. Nejdůležitější ale ze všeho je, že oba rodiče se na miminko moc těší a milují ho. Miminko vše cítí a prožívá s nimi.

Dítě vstupuje do lidského světa a je pro tento lidský svět základně vybaveno. Je vybaveno pro lidský vztah. ¹

Porod sám o sobě je velmi důležitý. Je to přechod novorozence do nového světa, na který se připravoval několik měsíců. Je na vše připravený, je vybavený základními reflexy, aby přežil mimo dělohu a jediné co novorozenec očekává, je být v kontaktu s matkou. Potřebuje cítit fyzické teplo, slyšet tlukot srdce.

Co se děje v západní civilizaci oproti primitivním kmenům při porodu? Zkusím porovnat tyto dva pohledy rozdílných civilizací, moderní a primitivní. Přináší moderní doba pro člověka, opravdu, jen to dobré?

V civilizovaných zemích je to všude podobné. Vyspělá lékařská péče dokáže zachránit i docela maličké miminko, předčasně narozený plod, které váží okolo půl kilogramu, což je úžasné. Spousta porodnic již nosí jméno Baby Friendly. Tento posun je velmi pozitivní. Klade důraz na fyzický kontakt bezprostředně po porodu, maminky mají možnost mít narozené miminko prakticky pořád u sebe. A takto v primitivních národech jednájí naprosto spontánně. Porod je společenskou událostí a novorozenec je prakticky v neustálém kontaktu s matkou. Nepřijde žádná zdravotní sestra ani doktor, který by novorozeně matce odnesl na vyšetření či očkování.

Je vlastně novorozené miminko připravené na pokrok vědy a společnosti? Musí překonat daleko více překážek, na které bylo připravené již v děloze.

---

¹ Matějček, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. 5.vyd.Praha:Portál 2008, s.11

Je zabalen do suché látky, a nemůže se hýbat. Někdo ho strčí do vozičku a ať pláče, jak pláče, je ponechán v tom očišči, který se vůbec nehýbe, poprvé v celém jeho životě, který byl dosud nekončícím blahem v děloze. Jediné zvuky, které slyší, jsou nářky ostatních obětí té samé nepopsatelné agonie. A tento příběh pokračuje dál, kdy miminka pláčou a vysílením usnou, když se probudí, nic nového nepřišlo a začnou opět plakat a vysvobodí je jen teplo lidských rukou a přiložení k prsu, kdy nasají teplé mléko.¹

Může-li matka od narození spát v jeho blízkosti a především může-li ho kojit, její tělo začne produkovat velmi účinné hormony tzv. prolaktiny, které v ní probouzejí touhu pečovat o ně. Tyto hormony působí matčino uvolnění a zklidnění – přítomnost dítěte ji přináší velkou radost.²

V primitivních kmenech spí máma vedle něho, často se budí, aby přiložila na oheň. Obejme miminko, to cítí její kůži a vůni. Když se miminko vzbudí hlady a nemůže najít prs, ozve se. Máma mu pomůže a oba spokojeně usínají.³

U nás je v porodnicích pořád možnost výběru. Buď má maminka novorozence pořád u sebe tzv. rooming in a kojení přizpůsobuje dítěti, tím přichází i rychleji laktace a hormon prolaktin o kterém se zmiňuji výše. Nebo je možnost dovážení miminek dle časového harmonogramu přibližně po třech hodinách, což není optimální pro novorozence ani pro matku. Přistupuje se k takovému režimu nejčastěji v případech porodu císařským řezem nebo po těžkém a komplikovaném porodu. V moderních zemích nezřídka nastupuje u matek poporodní deprese nebo laktační psychóza.

Malé dítě, kterému se nedostává projevů lásky, může doslova zemřít na pocit osamělosti. Má-li lidské tělo dostatek láskyplných dotyků, začíná produkovat růstové hormony. Jako by tělo dítěte poznalo, že může svou energii bez obav využít k růstu. Dotyky povzbuzují i imunitní systém, který se pak dokáže mnohem pohotověji bránit infekcím. V krvi také stoupá prudce množství hemoglobinu, který váže železo. Dotyk je pro všechny savce jedním ze „základních vitamínů“. Když se dítě narodí předčasně, nezřídka musí strávit mnoho týdnů v inkubátoru. Nedávno se zjistilo, že jestliže matka nebo jiná milující osoba dítě v inkubátoru pravidelně hladí a jemně se mazlí, dítě přibírá na váze o 75% rychleji než ostatní děti, které nikdo nehladí.⁴

Dotyky, hlazení, mazlení s dětmi v takové velké míře, nošení dětí po celý den není v civilizovaných zemích standardem. Moderní maminky mají „svojí práci“ dost, odborné knihy jim však leckdy radí nerozmazlovat děti. Nechat je vykřičet, aby si náhodou nezvykly na ten luxus být chovány a mazleny.

---

¹ Liedloffová, J., *Koncept kontinua*. 1.vyd.Praha:DharmaGaia 2007, s.75

² Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s. 21

³ Liedloffová, J., *Koncept kontinua*. 1.vyd.Praha:DharmaGaia 2007, s.67

⁴ Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s. 24-25

A tak miminka pláčou ve svých naškrobených a voňavých postýlkách a jediné, o čem sní, je vůně jejich matky a teplý láskyplný dotek. U výše zmiňovaných primitivních národů, například v Jižní Americe indiánského kmene Yequánů, svoje narozené děti nosí matky u sebe, než začnou chodit a i potom jsou v neustálém, těsném kontaktu s matkou.

Miminko je součástí každodenních prací, výkyvů počasí, je stále u matky a skoro vůbec nepláče. A zde se vytváří ten základní kámen citového zázemí pro dítě. I když se jedná o kmen, který žije v primitivních podmínkách, může se naše moderní civilizace hodně přiučit a vzít si příklad. Děti tráví čas v kruhu rodinném od narození, spí s matkou a otcem a dalšími sourozenci v chýši, jak rostou, zúčastňují se všeho, co se děje a co rodina a kmen prožívá a dělá. Nemají potřebu žárlit či soupeřit.¹

Děti splynuly se životem rodiny. Společná dělba práce a pomoc v rodině je samozřejmostí. Učí se především nápodobou a příkladem a hlavním vzorem jsou pro ně jejich rodiče. Ten správný vzor je nesmírně důležitý pro všechny děti.

Yequánské děti nikdo nedává do dětského koutku, aby rodiče mohli pohodlně nakoupit potraviny či jiné zboží. Ani jedna indiánka nečetla moudré knihy ani časopisy a přesto jejich malé děti jsou šťastné.

Není zde podstatou srovnávat přístup indiánek, které se o svoje děti starají intuitivně, instinktivně a přístup moderních žen, který bývá odlišný. O toto srovnání ani nejde. Ale je důležité si uvědomit skutečnost, že lidé od narození do smrti potřebují cítit a prožívat lásku ve všech směrech. Přes časté dotyky, jemné pohupování miminek, a také kontakt očima, komunikaci, úsměv, pestré a živé a harmonické prostředí rodiny, se dostává dítěti jeho potřeba. Jednou ze základních potřeb dítěte je tedy dotyk - fyzický kontakt.

Výše zmiňovaný kontakt očima je pro dítě velmi důležitý, aniž si to rodiče uvědomují. Je to vlastně první prostředek k vyjádření lásky mezi dítětem a matkou. Kontaktem očima můžeme dítě pochválit i kritizovat.

Často slyšíme: "Podívej se mi do očí!" když něco chceme důležitého říci. A když chceme zjistit, například nějaký prohřešek zeptáme se: „Podívej se mi do očí a nelži!“

Kontakt očima je i při běžných rozhovorech velmi cenný, protože naznačuje většinou upřímnost a otevřenost a pravdu. Mluvit s někým, kdo se nám nedívá do očí je obtížné. Máme pocit, že nám nevěří, něco skrývá nebo nemluví pravdu. Pro děti je tedy kontakt očima velmi důležitý.

---

¹ Liedloffová, J., *Koncept kontinua*. 1.vyd.Praha:DharmaGaia 2007, s.66

Mezi nezanedbatelné potřeby patří i komunikace s dětmi a to výhradně pro ně.

Často děti slýchávají od rodičů: „Teď nemám čas. Jdi si hrát.“ Nebo „Později, až udělám práci.“ Dítě nemá pojem o čase, většinou chce všechno hned. Komunikace, neboli i třeba soustředěná pozornost, věnovaná dětem se pomalu v rodinách vytrácí a přitom je velkou potřebou pro dítě.

Pozornost dítě potřebuje pro jeho další citový vývoj. Věnovat se dítěti je v poslední době složité zejména z důvodu nedostatku volného času. Avšak dítě tento čas potřebuje. Pokud dítě nemá pozornost, hledá ji jinde. V pozdějším věku, třeba v partě, která má o něho jakýsi zájem, i když je jen povrchní. Jde přece o nějakou pozornost.

U malých dětí myslíme pozorností třeba to, že mu věnujeme náš volný čas pro to, abychom si s ním popovídali, pohráli, může nám ukázat a popsat obrázek ze školky či školy. Prostě veškerá aktivita spojená s komunikací, která je v té chvíli pozorností věnované jen tomu dítěti.

V televizi běžela reklama, kde Červená Karkulka seděla s vlkem a myslivcem u stolu a nudili se, vybízela rodiče, aby četli dětem pohádky. I to je pozornost a čas věnovaný dětem, který je pro ně nenahraditelný.

A ještě jeden příklad nevyhovění pozornosti, který jsem kdysi četla a který se doopravdy stal někde v USA. Jeden muž-otec slavil padesáté narozeniny. Neměl vůbec dobrou náladu, měl deprese a byl podrážděný. Jeho asi jedenáctiletý syn se vrátil do jeho pokoje a začal ho pusinkovat na tvář. Otec se ho zeptal, co dělá, on mu dopověděl, že mu dává padesát pus k jeho padesátým narozeninám. Obvykle by jeho láskyplný projev otce dojal, ale tentokrát měl špatnou náladu a synovi podrážděně řekl: „Až někdy jindy!“ Chlapci to bylo líto. Vyběhl z domu, naskočil uplakaný na kolo a odjížděl pryč. Nedíval se, nedával pozor na cestu a srazilo ho auto. Chlapec na následky nehody zemřel. Otec poté po zbytek života pociťoval těžce popsatelné výčitky a zoufalství.

Rodiče by neměli odbývat svoje děti a věnovat jim aspoň chvilku, kdy si pohrají či promluví. Děti brzy vyrostou a pak vše budou předávat i svým dětem.

Čas věnovaný dětem nikdy nepřijde vniveč.

2.2 Rodiče - dítě jejich výchova od narození do 3 let

„ Styděla jsem se indiánkám přiznat, že tam odkud přicházím, si ženy netroufnou vychovávat své děti, dokud si nepřečtou chytrou knihu, kterou napsal cizí muž “ Jean Liedfoldová

Dítě má cítit, že je milováno. To je nejdůležitější princip správné výchovy.

Výchova je součástí péče o dítě. Je to cvičení mysli a charakteru dítěte, které z něho má vypěstovat vyrovnaného, upřímného, poctivého a tvořivého člena rodiny a společnosti. K výchově dětí nejmladší věkové kategorie mohou být použity různé způsoby komunikace, především již zmiňovaný oční a tělesný kontakt, vzory, verbální komunikace, učení hrou apod. Součástí výchovy jsou už i u batolat také přiměřené tresty a odměny.

Není-li mezi rodiči a dítětem zdravé citové pouto, reaguje dítě na výchovu a vedení hněvem, vzdorem, nepřátelstvím, vztekem a nevolí.

Výchova dítěte od 0 do 6 měsíců:

Novorozeně se všechno učí a poznává, všechno je pro něho nové. Nemá smysl po děťátku něco chtít nebo se na něj zlobit. Potřebuje, abychom uhodli jeho potřeby (vyměnit pleny, nakrmit, spinkat, pomazlit se, nosit apod.), protože je samo neumí sdělit.¹

O potřebách jsem již psala dříve, ale miminko je opravdu šťastné a bystré, když jsou uspokojeny jeho potřeby a výchova a vedení zatím nejsou potřeba, potřebují jen porozumění a velmi trpělivé a shovívavé rodiče, kteří ho neúnavně chovají, mazlí, přebalují a třeba i nespí a půlku noci prochodí v pokoji, aby miminko usnulo, ale vše s největší a bezmeznou láskou.

Výchova dítěte ve věku 6-18 měsíců:

Dítě se začíná vzdělávat. Vydává se do velkého, krásného světa a všechno, co je v dohledu, zkoumá, uchopuje, tlačí, nosí, bouchá, tahá a strká do pusy.²

Objevuje také schopnost, jak něčeho dosáhnout: „Bumbat! Papat! Chci to!“ Batole díky novým schopnostem a dovednostem začíná chtít i dělat věci, které mu rodiče zásadně nemohou dovolit. Nyní se poprvé objevuje „špatné chování“. Kojenec se nechová špatně naschvál, ale u batolete je to něco jiného. Batole si klidně zamíří k zakázanému místu a čeká, co s tím rodič udělá. Rodiče řeknou ne, ale v mysli batolete vyvstane otázka: „A jak mi v tom zabráníš?“ Batole udělá právě to, co rodiče rozzlobí, ale podvědomě potřebuje hranice, a podvědomě se nechce chovat chaoticky.³

V tomto věku se osvědčily zcela nové přístupy výchovy, než v minulosti. Historické metody se postupně vyvíjí, mění se, někdy dokonce zcela vytrácejí, ale v nejpodstatnějších oblastech z velké části stále používají.

---

¹ Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.99

² Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.100

³ Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s. 57

Jednou z velmi častých metod výchovy v minulosti bylo bití a tělesné tresty obecně, manipulování pomocí studu a viny, metoda odměn a následků, vykázení dítěte do jeho pokoje.¹

Mnoha konfliktům lze předejít, a je dobré se naučit předvídat. Mnohdy je za příčinou „zlomení“ právě únava, hlad či málo spánku. Nedávat dětem nápoje či potraviny s vysokou dávkou cukru, jsou pak hůře zvladatelní. Pro děti jsou důležité vytvořit každodenní stereotypy, vnést do činností rytmus a pravidelnost. Vytvořit příjemné, veselé a láskyplné prostředí.

Malé děti také potřebují více pohybu. Bazének, pískoviště, průlezky pro batolátka jsou vhodným vybitím energie. Potížit s batolaty se dá vyhnout také odvrácením pozornosti. Pozor na odměny a podplácení, toho může dítě začít využívat. Můžeme obohatit událost či zaběhnuté věci něčím novým. Určit dětem hranice a vysvětlit neznámé věci. Když udělají něco špatně, bývá to většinou z nevědomosti a je dobré naučit batolata zamyslet se nad činem, který provedly. A v neposlední řadě by rodiče měli být dětem vzory, protože malé děti se učí hodně nápodobou.

Výchova dětí ve věku 18 měsíců až 3 roky:

Dítě nyní začíná uvažovat. Je to vhodná doba pro jednoduché vysvětlování: „Kotě se bojí, protože ho moc mačkáš. Ukážu ti, jak ho můžeš jemně hladit.“ Dítě se už také umí hněvat a učí se říkat: „Ne, já nechci.“ nebo „To je mi jedno.“ Rodiče musí vymezit jasné hranice a dítě bude zkoušet jejich pevnost. Rodiče musí zůstat neoblomní.²

Sebelaskavější a sebeklidnější rodiče musí někdy nastolit v rodině i tzv. přísnou lásku. Potřeba přísné lásky začíná být aktuální, když je dítěti jeden a půl nebo dva roky. Spočívá v tom, že uvnitř jsou rodiče plní lásky a uvolnění, ale navenek přísní a neoblomní a zásadně trvající na svém.³

Dobré chování mohou rodiče u dítěte vyžadovat také formou přání. Je to ten nejpozitivnější způsob, jakým rodiče dosáhnou správného chování. Ještě důležitější je, že přání v sobě zahrnují i smysl pro osobní zodpovědnost dítěte. Pokud rodiče vyslovují přání místo příkazů, kdykoliv je to jen možné, dítě považuje rodiče za spojence. Jestliže rodiče používají převážně příkazy, aby vyjádřili své požadavky na dobré chování, dítě může poslouchat a dobře se chovat. Ale jeho snahou bude chovat se správně jen proto, že to maminka nebo tatínek příkazují, ne proto, že si samo uvědomuje, že dobré chování je pro něj to nejlepší. Dítě nebude považovat přání rodičů, aby se dobře chovalo, za svůj

---

¹ Srov. Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s. 62-63

² Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.101

³ Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3.vyd.Praha:Portál,2009 s. 54

vlastní důležitý zájem. Je důležité si uvědomit, že forma přání je velmi účinnou cestou, jak předat dítěti vhodné pokyny pro dobré chování. Používat přání je ohleduplnější, příjemnější a jemnější způsob, jak dát dítěti potřebné pokyny. Platí to zvláště tehdy, když rodiče chtějí, aby dítě dělalo věci rádo a bez pohoršení.

Ale někdy přání nestačí a chování se musí napravit přímým příkazem. Bývá to většinou tehdy, když dítě neuposlechne nějakému požadavku. Zde se musí rodiče zamyslet, zda byl požadavek, byl přiměřený věku a schopnostem dítěte. Čím více používají rodiče příkazů, tím menší bude zpravidla odezva. A čím více používají přání, tak občasné použití příkazů bude účinnější.

V situaci, kdy neplní svůj účel metoda přání ani příkazu a objevuje se vzdorovitá reakce, či dokonce úmyslná neposlušnost, je nutno do výchovného procesu i u takto malých dětí zařadit vhodnou formu trestu.

Vybrat takový trest není vůbec jednoduché a je velmi důležité postupovat s velkou dávkou citu a především se stále přítomnou bezpodmínečnou láskou. Trest musí být přiměřený vážnosti činu, které dítě provedlo. Dvouleté dítě potřebuje vymezit hranice, bude se často chovat vzdorovitě také právě proto, že bylo potrestáno. Rodiče mohou použít trest takový, jako je třeba odvedení pryč, nebo jim mohou sebrat hračku. Je to normální vývoj dítěte a u dvouletých tento negativní přístup má velký význam pro jejich vývoj. Dítě musí cítit rodičovskou pevnost a zároveň lásku.

2.3 Rodiče – dítě – po celý život:

Rodiče a děti spolu budou po celý život. Sice děti v dospělosti vylétnou z hnízda, ale za předpokladu úspěšné výchovy a vybudování zdravého vztahu s rodiči už v útlém dětství, se do něho budou občas vracet, což by mělo být vedle dalších aspektů jedním z cílů systematické výchovy.

Každý stárne a tak i z malých dětí postupně vyrostou „puberťáci“, pak adolescenti a po zkouškách, či zkouškách dospělosti, maturitě, budou již „dospělí“ a zodpovědní za veškeré svoje činy.

Poměrně známou knihu *Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce*, od spisovatele Roberta Fulghuma, s velkou chutí doporučuji všem lidem, aby se jim podobná věta, např. *Vše, co potřebuji k životu, mě naučili moji úžasní a láskyplní rodiče*, vryla navždy do jejich myslí a srdcí.

Rodiče, ač jsou různí a vychovávali svoje děti jedinečně a různě, svoje děti milují. Po smrti některého člena rodiny budou vzpomínat na to, co kdo řekl, nebo

udělal, kde se spolu zasmáli, co provedli zase za lumpárnu. To je život. Život každého z nás.

Život je velice krátký, často proteče mezi prsty a většinou zůstanou jen vzpomínky. Rodiče pak zůstanou sami a těší se na vnoučata a koloběh života zase pokračuje. Otec i matka předali vztah k životním hodnotám, snažili se dát do výchovy všechno a sklízí to, co si zaseli.

Děti přivedou vnoučata a opět, dříve maminka, nyní babička vychovává vnoučata přiměřeně věku, učí a předává životní moudra, postoje a vztah k hodnotám. A její dcera vychovává svého syna stejně tak, jak ji učila maminka. Kolikrát si dospělý řekl, nikdy nebudu jako moje matka, jako můj otec a přijde chvíle, ve které zjistí, že se chovají úplně stejně. V mnoha případech se jim daří vyvarovat se chyb, které dělali jejich rodiče. Dávno jim odpustili, protože žádný člověk není bez pochybení, ale nejdůležitější je jít dál a chyby neopakovat, a naopak se z nich poučit.

Dospělé děti v roli rodičů konečně pochopí, jak moc bolí, když jim vlastní dítě lže, ať už ze strachu z trestu, nebo jen proto, aby zase nebyly řeči. A často se přistihnou, že stejně jako jejich rodiče se ptají „Kdy přijdeš?“ nebo „, Jedl jsi?“ Vše se opakuje.

Žádní rodiče na světě nemají patent na výchovu. Milovat svoje děti mateřskou a otcovskou láskou je proto nejdůležitější a naprosto nenahraditelné, podobně jako je každé dítě jedinečné. Naprosto nezbytnou součástí správné výchovy je mít pro svěření dětí pochopení, nesoudit je a milovat jejich jedinečnost a originalitu a pomáhat jim rozvíjet jejich hřivny na straně jedné a tlumit negativní, vrozené povahové rysy. Každé dítě je jiné.

Je ke cti rodičů, když dokáží své děti za každých okolností vyslechnout a udělat si pro ně čas. Není nic krásnějšího, když si dospělá dcera zajde se svou maminkou na kávu, nebo otec s dospělým synem na pivo a povídají si o životě. Tyto a podobné okamžiky bývají v drtivé většině případů výsledkem láskyplné a zároveň přísné výchovy od útlého dětství, která nepostrádala dostatek soustředěné pozornosti ze strany rodičů, během které se dítě cítilo právem důležité.

Milující manželé, věrní sami sobě navzájem mohou dítěti dát velkou jistotu a pocit bezpečí a velký vzor věrnosti a vytrvalosti v lásce. Mohou jejich dětem ukázat, že nejenže jde žít s jednou ženou trvale v lásce a věrnosti, v dobrém i ve zlém, ale především, že právě tento způsob života je jedinou cestou k opravdovému štěstí.

Bohužel v dnešní době trvalá a věrná láska mizí. Děti z rozvedených rodin mívají často dvojí životy a více vzorů, které mají na jejich výchovu v mnoha případech protichůdné vlivy, což v důsledku způsobuje nemalý zmatek a dítě je pak vystaveno jakémusi rozhodování se na základě citů, intuice.

2.4 Dílčí závěr

Ve shrnutí této kapitoly bych vyzdvihla potřeby nejmenších dětí. Považuji za mimořádně důležité uvědomit si, do jaké míry už malé miminko, novorozenec, vnímá a cítí a jak se vymezují jeho základní potřeby. Jak moc potřebuje lidské teplo, pohlázení a vůbec fyzický kontakt.

Je ke škodě, že dnešní ženy dávají přednost chůvám a veškeré citové pouto mezi matkou a dítětem je zpřetrháno honbou za kariérou. Na dnešním trhu existuje nepřeberné množství více či méně kvalitních, odborných publikací, které v některých případech radí čtenářkám z řad nezkušených maminek, aby miminka chovala jen málo a po určité časové období. Aby je zbytečně nerozmazlovaly a hladily a mazlily jen tak trošku. Kojení je také čím dál více zkracováno a nahrazováno umělým mlékem.

V těchto „nešvarech moderní doby“ spatřuji z hlediska formování vztahu dítěte s rodiči a jejich zdravého duševního vývoje doslova nebezpečí, jehož dopady se často odráží až ve zralé dospělosti.

Malé děti jsou často zahrnovány těmi nejdražšími dárky, které často leží v koutě netknuté, protože dítě tolik hraček nepotřebuje. Je šťastné, když si občas vyrobí hračku samo, s pomocí tatínka nebo maminky, nebo, a to především, když mu rodiče nevěnují dary, ale sebe sama ve formě společně stráveného času. Rodič může dítěti hodně předat, ale také mnoho vzít a neukázat.

Je fascinující pohled na primitivní kmeny, které nejsou zasaženy modernismem, jak dokáží úžasně pečovat o svoje děti. Jednají naprosto instinktivně, láskyplně. Když jsou děti větší, a rostou, učí se od svých rodičů nápodobou. Dívky vařit, starat se o jídlo, prát apod. Chlapci zase loví, učí se řídit kánoe a vše, co dělá jejich otec.

Vychovávat v lásce, to by měl mít na paměti každý rodič.

V oblasti zařazení trestu do výchovy dítěte považuji vedle přiměřenosti k věku za nezbytné, aby tresty neurážely jeho důstojnost a nepodlomovaly jeho citovou stránku. Tresty musí být oprávněné a každý rodič by se měl nad trestem předem zamyslet a říct si, co vlastně dítě udělalo a čím to napravit, aby pochopilo svůj čin a chybu neopakovalo.

Už od okamžiku početí je pro rodiče nezbytné mít na zřeteli, že každý věk dítěte přináší jeho fyzický i psychický růst. U pubertálních dětí je časté verbální kárání-nadávání až zbytečné, takže je třeba, aby rodiče byli velmi trpěliví, ale i pevní a důslední. Důrazné domlouvání a kritika nemají dítě ponižovat ani nesnižovat jeho sebedůvěru, vždy musí být oprávněné.

S většími dětmi je důležité problém rozebrat, aby pochopily jeho podstatu a učily se přebírat plnou odpovědnost za svá rozhodnutí a činy. Ve vzájemné komunikaci

s rodiči si mohou tyto návyky ukotvovat pomocí samostatných návrhů řešení, např. tím, že syn sám navrhne způsob satisfakce za opožděný návrat domů, např. ve formě každodenní pomoci otci v dílně bez nároku odměny.

Rodiče by se měli naučit odpouštět svým dětem, aby se naučily vyrovnat se s pocitem viny. Předpokladem k vnitřnímu uvolnění a zbavení se pocitu viny je předchozí uvědomění si pochybení nebo dokonce spáchání špatnosti. Dítě by mělo poznat jaké to je, když je mu odpuštěno. A touto zkušeností se naučí později odpouštět také. Opravdové odpuštění je výrazem bezpodmínečné lásky.

Rodina je to nejcennější, co v životě můžeme mít.

3. Úlohy rodiny v primární prevenci

Rodina, která funguje správně, zdravě a především láskyplně, je schopná plnit funkci primární prevence, kde primární prevencí rozumíme tu nejzákladnější ochranu dětí před sociálně patologickými jevy, které se mohou vyskytnout v průběhu celého vývoje malého dítěte i dospívání a dospělosti a potenciálně tak mohou ovlivnit jedince samotného, jeho rodinu i celou společnost.

Sociálně patologické jevy můžeme rozdělit:

1. na společensky nežádoucí jevy, to jsou např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost, extrémně zvýšená nemocnost
2. na společensky nebezpečné jevy např. porucha chování, násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, gamblerství, závislosti na počítačích, internetu a Facebooku dále alkoholismus, prostituce, anorexie, bulimie, pornografie atd.¹

Popsané jevy ohrožují děti, ale i dospělé jedince. Rodiče a celá rodina mají velkou schopnost těmto patologickým projevům u dětí a mládeže primárně zamezit vyváženou a systematickou výchovou v láskyplném prostředí, které dává jedinci od útlého věku pocit jistoty a zázemí v pravém slova smyslu.

Rodiče mají ve výchově za povinnost dítě ochránit před všemi škodlivými vlivy a patologickými jevy a seznámit je s riziky, která dětem hrozí. Je velmi cenné, když rodiče s dětmi o problémech otevřeně mluví, když jim vysvětlují možná rizika všeho škodlivého či nebezpečného, s čímž se dítě každodenně ve všedním životě setkává.

K tomu, aby rodina správně plnila základní funkci primární prevence, potřebuje několik zásadních věcí, které rozdělují v následujících podkapitolách. Úlohou rodičů, potažmo celé rodiny je upevňování důležitých výchovných aspektů u dětí, dále dodržování správných postojů, názorů a vzorů v rodinách a chránit děti před nebezpečím hrozcím ze strany médií, internetu apod.

V rodině, kde se vedou děti k hodnotám, jsou negativní dopady daleko menší. Děti, které se učí zodpovědnosti k životu, mají k svému životu úctu. Touto výchovou vedou rodiče děti k tomu, že děti záměrně neublíží sobě ani druhým. Rodiče, kteří naučí děti přijímat se takové, jaké jsou, tak výrazně podpoří zdravé sebevědomí dítěte a současně výrazně eliminují riziko sklouznutí k tak závažným jevům, jako např. do drogové závislosti, nebo u děvčat k anorexii či bulimii.

---

¹ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialne-patologicke-jevy>

3.1. Důležité aspekty výchovy v rodině

Rodina, která je zdravá a dodržuje správné hodnoty, tak svojí existencí plní funkci primární prevence. Především tím, že upevňuje v dítěti důležité aspekty výchovy.

Stěžejním aspektem ve výchově dítěte, je upevňovat dítě ve víře v sebe sama. Žádná výchova nemá smysl a postrádá na významu, když dítě nevěří samo sobě.

Děti se mají vést k tomu, aby se naučily zdravě milovat sebe samy, takové, jaké doopravdy jsou a k umění přijímat svoje tělo, pohlaví, svou inteligenci a duši. Přijmout svoje tělo se pro mnohé děti a dospívající v dnešní době stává nemalým problémem. Světu je prostřednictvím médií, především internetu nabízen smyšlený ideál krásy, vyumělkovaný typ ženy, který se co doba, co století, neustále mění. Mladé dívky jsou zmatené a chtějí často vypadat přesně tak, jako jejich oblíbená zpěvačka. Jenže na nose mají pupínky, nějaká ta přebytečná kila, čemuž hodiny prosezené v křesle u Facebooku jen napomohou. Děti si musí uvědomit, že krása, ta vnější, je pomíjivá, a že nejdůležitější je krása srdce, krása lidského nitra.

Takže nejlepším řešením pro rodiče je, když budou svým dětem říkat, že je mají rádi, že jsou krásní, přesně takoví, jací jsou, a že jsou nesmírně šťastní, že je mají. Nepochybně by se tento postoj měl odrážet nejen ve verbální komunikaci, ale v celkovém vztahu, ve všech druzích kontaktů a běžném všedním prožívání. Tato slova a tento postoj pak probudí a upevní v dítěti zdravou sebedůvěru.¹

S pohlavím je to podobné. Není vhodné, aby otec upřednostňoval syny a dcery zanedbával, protože to jsou jen „slepice“ a patří k plotně a k domácím pracím, které pro chlapy nejsou. Obě pohlaví jsou stejně rovnocenné. Naopak otec má naučit svoje syny ženy chránit a pomáhat jim. Má ukázat na vlastním příkladu, jak je krásné a pro vztah dvou lidí důležité, když mamince utře nádobí, nebo navaří oběd. A v pozdějším věku je žádoucí dětem přirozenou formou zdůrazňovat, že milování je spojeno především se srdcem, city a něhou, a není to zdaleka jen otázka těla.

Rodiče jsou mnohdy mládeží považováni za staré a moralisty a úplně vedle, protože právě je „in“ mít každý měsíc nového partnera. Rodiče nesmí ze svých zásad polevit, a měli by se držet svých „zastaralých“ výchovných pohledů. Vést děti k tomu, aby měli úctu i ke svému tělu a srdci a nenechat je milovat se s kýmkoli a kde je napadne. Naučit je, že touha se rodí v srdci, mění se v zamilovanost, poté v opravdovou lásku a na posledním místě, jako třešničkou na dortu, je až fyzické milování.

---

¹ Srov. Gilbert, G., *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 65-77

Tím se děti připravují na lásku, na to, jak ji žít. Zažít, jaké to je opravdově milovat a být skutečně milován.

Dalším velmi důležitým aspektem výchovy v oblasti formování vlastního, zdravého sebevědomí jsou různé formy chválení a povzbuzování. Je naprosto nenahraditelné, podporovat děti pozitivními výroky: „Jsi chytrý.“ nebo „Jsi šikovný.“ také „Jsi inteligentní.“ a jim podobné, to jsou věty, které potřebují děti slyšet, a které mají velký vliv na jejich osobnostní vývoj, aniž by si to většina rodičů uvědomovala. Pochvala, správná podpora dítě nesmírně povzbudí v učení, přístupu ke škole, ale i životu samotnému.

Opět se vrátím k lásce. Lásky je pro děti mízou. Ač to jako malé nevědí, mladí to nepřipouští, tak bez lásky život umírá. Může skončit až sebevraždou dítěte nebo dítě skončí někde v pouliční partě. Žádná parta však dítě nevychová.

Tolikrát již výše vzpomínaná láska je natolik nedocenitelná v životě člověka, že bez ní by těžko přežil. Dítě, pokud postrádá vnitřní světlo a naději, budou zajímat jen světské věci, peníze, moc a neukojitelný sex a tahle cesta vždy končí špatně.

To jsou velmi důležité aspekty výchovy, víra ve vlastní já dítěte, dále výchova k sexualitě a vlastnímu tělu.

Dalšími výchovnými aspektem jsou výchova k povinnosti a výchova k odpovědnosti. Výchovou k povinnosti se dítě naučí dělat věci poctivě a včas. Věčné přesouvání plánovaných věcí z přítomnosti na někdy jindy v budoucnu se podepisuje i na charakteru člověka, jehož výsledkem je pak labilní osobnost. Je to dáno tím, že se neustále snaží dohnat svůj časový skluz, který je vlastně nedostatek přesnosti.¹

Naučit děti nepřesouvat věci na poslední chvíli, ale naučit je přistupovat k povinnostem jako k součásti života je dalším výchovným cílem. Děti i mladí mají vždy plno výmluv. Rodiče mají trvat na svém a tento boj vyhrát, aby si děti každý den uvědomovaly radost ze splněného úkolu.

Splněný úkol pomáhá člověku stát se svým vlastním pánem a dává mu svobodu překračující hranice představivosti.²

---

¹ Gilbert, G., *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 41

² Gilbert, G., *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 42

Výchova k odpovědnosti je pro děti darem na celý život. Odpovědnost je vlastně určitá vnitřní motivace pro určité jednání, která je pro danou situaci žádoucí či vhodná. Tzn. jednat odpovědně.

Odpovědnost se může rozdělit do tří rovin:

1. *Odpovědnost vůči sobě:*

Výchova v tomto směru je uvědomění si ceny vlastního života. Nepromarnit ani lehkomyšlně obětovat, či ničit, či škodit svůj život. Nekouřit, nepít alkohol, nebrat drogy, nesklouznout k anorexii či bulimii, tím se zamezí právě výchovou odpovědnosti za svůj život. Patří sem také nezničení vlastního talentu tím, že dítě nebude nadále rozvíjet jejich talent svoji pílí a svědomitostí a pravidelným cvičením.

2. *Odpovědnost vůči druhému (bližnímu) a druhým lidem ve společnosti:*

Již zákonem je stanovena odpovědnost rodičů za děti. Ale i bez zákona je zřejmé, že odpovědnost je přijímána za všechny, kteří jsou v životě na nás závislí anebo na jejichž osudu se nějak angažujeme. Rodiče chtějí být dětem oporou, chránit jejich zdraví a duševní pohodu, chrání je před nemocemi, úrazy, pomáhají dětem po celý život. Rodiče to cítí jako svoji povinnost, jako svou odpovědnost. S odpovědností je to i opačně, i děti jsou odpovědní za svoje rodiče. Zejména ve stáří či úraze, potřebují pomoc, protože jsou již slabí nebo nemohoucí. Není to však pravidlem ani zvykem. Domovy důchodců a LDN jsou většinou plné a staří lidé umírají v samotě. Přitom všeobecný trend je takový, že lidstvo stárne a přibývá lidí staršího a důchodového věku. Zřejmě budou přibývat i zařízení, kam je odložit. Což je velice smutné. Odpovědnost platí i vůči lidem ve společnosti, když lidé nejsou lhostejní k trpícím, nemocným a opuštěným.

3. *Odpovědnost vůči autoritě:*

To je rovina duchovní, duševní, dá se říci, že je to vlastně i naše svědomí. Tato rovina odpovědnosti má mnoho podob, názorů a myšlenek. Každý si najde to svoje, co je mu nejbližší.

Výchova k odpovědnosti se nedá praktikovat kázáním, tresty a výhružkami. Má především přinášet malému dítěti, školákovi, mladému člověku uspokojení, že jedná v souladu s vyšším řádem světa. Pamatujme při tom, že odpovědnost je celkový postoj k životu, a že nejúčinnějším výchovným prostředkem v těchto případech je osobní příklad vychovatele – prostě, když dítě přijímá postoje vychovatele tak, že se s ním identifikuje, čili ztotožňuje.¹

---

¹ Srov. Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí, 4. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 99-105

Dalšími aspekty výchovy jsou také výchova nebát se být sám sebou a prosadit svoje zájmy a názory. Nesplývat s davem.

Dále výchova k tomu, aby dítě ctilo pravdu v každé situaci svého života a lež nikdy nepoužívalo.

Nebát se mít přání, sny a cíle a systematicky se snažit jich dosahovat. Mít odvalu k věrnosti a slibům, dodržovat závazky a sliby, jak později v manželství, ale také v profesním životě.

Hlavním cílem rodičů je vychovat děti k tomu, aby se držely správných hodnot a byly z nich dobří lidé.

3.2. Postoje, názory a vzory v rodině

Samotné postoje, názory a vzory v rodinách ovlivňují děti velmi podstatně a mnohdy do vyšší míry, než si rodiče uvědomují. Plní nezastupitelnou roli v preventivní ochraně před nežádoucími jevy.

Rodiče by ve svých postojích a názorech ideálně nikdy neměli jít proti sobě, a pokud k určitému rozporu dojde, je bezpodmínečně nutné, aby ve vztahu k dětem zůstávali jednotní. Vždy musí táhnout za jeden provaz. Rodičovské postoje se časem a zkušenostmi formují a záleží na zralosti rodičů. Hodnoty, postoje a názory jsou odlišné v každém věku. Mladí rodiče nejsou tak vyzrálí a zkušení, jako rodiče starší.

Rodičovské postoje mají dlouhý vývoj, který začíná u každého ve vlastní rodině. Dítě přijímá za své lidi ty, kteří se k němu chovají otcovsky a mateřsky, takže i náhradní rodiče mohou předat dítěti kladné postoje a vzory a nemusí mít na to potvrzení z porodnice. ¹

Vše, co je do člověka vloženo od kolébky, je pak následně předáno dál.

V dnešní moderní době, kdy čím dál více rodičů pohlucují finanční či manželské krize, chodí pozdě z práce a nemají čas si se svými dětmi ani popovídat, často nejsou vnímány dětské signály, často sotva patrné. Existuje mnoho případů, kdy přestane jakákoliv komunikace mezi dětmi a rodiči, děti trpí a udělají ten nejhorší čin, sáhnou si na život. Takže zralí rodiče naslouchají svým dětem, o jejich starostech či radostech v mateřské školce či škole. Postoj rodičů k dětem je vždy takový, že jsou tu kdykoliv pro jejich děti. Systematicky a průběžně by se rodiče měli snažit vést je k upřímným rozhovorům, aby se popř. svěřily se svými starostmi nebo podělily o radost či zážitky. ²

---

¹ Matějček, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, 4.vyd.Praha:Portál,2007,s.11

² Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1.vyd.Praha:Portál,2009,s.14

Tímto postojem se často odhalí například šikana, či kyberšikana, nebo sexuální obtěžování. Tyto mimořádně závažné činy jsou pro dítě velmi citlivé téma a přiznají se jen těm rodičům, se kterými mají upřímný vztah a těm, kteří si na ně udělali čas. Rodičovský postoj naslouchat dětem pozorně a bez zbytečných promluv a kázání je nesmírný poklad pro dítě.

Je dobré si uvědomit, že takovéto naslouchání může trvat jen několik minut, ale mělo by se stát pravidlem, jakousi každodenní samozřejmostí, která dá dítěti pocit důležitosti, sebedůvěry, jistoty a lásky.

Také postoj být pro dítě kamarádem není vždy správný. Dítě potřebuje a touží cítit hranice a mantinely a potřebuje názory a zkušenosti dospělých. Děti potřebují řád a pravidla. Chtějí mít vedle sebe někoho silného, o koho se mohou opřít. Přejí si mít rodiče laskavé, chápavé, ale zároveň důsledné a neústupné.¹

Tolik dětí dnes zabředne do klamných představ, kam je zatlačí jejich rodiče tím, že jim dají neomezenou volnost, vyplývající buď z nedostatečné péče, rezignace na výchovu, nebo z pouhé pohodlnosti: „Však uvidíš sám!“ Proto je nutná pevná ruka s ochotou komunikovat a vést děti k tradičním hodnotám neustále dokola, i když pro děti jsou zastaralé a nemoderní, někdy i podle nich trapné. Hodnoty nesmí být v rozporu s tím, co rodiče říkají a poté konají. Je naprosto nezbytné vyvarovat se rozporu mezi slovy a činy.²

Z toho, co říkáte, si nic nedělají. Spíš si všímají všeho, co děláte a hlavně, kdo jste.
Gilbert Guy

Hodnotám je třeba vyučovat a vést, musí být dítěti jasné a vzhledem k jeho věku pochopitelné. Hodnoty vycházejí i z každodenního kontaktu v rodině, zejména z aktivního zapojování se do společných činností. Stejně tak, jak bylo popisováno výše u primitivních kmenů, vše je děláno s láskou v kruhu rodiny či příbuzných.

V okamžicích společných chvil, může to být i každodenní společná večeře, je velmi přínosné, když každý může říci svoji myšlenku, či otázku. Tím se děti učí vyjadřovat svůj názor, diskutovat o dané věci. Jestliže je rodiče vedou k tradičním hodnotám, jako je například úcta k životu, člověku, vždy se k tomu přibalí další hodnoty, které jsou patrné z normálního běžného života a rodiče vlastně tyto hodnoty žijí, což je pro děti ten nejlepší příklad.

---

¹ Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 19

² Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 23

Hodnoty se tedy tvoří z každodenních postojů rodičů, jsou to např.:

- porozumění (budou dítě chápat v jeho problémech)
- statečnost (dodají dítěti odvalu v konkrétních činech)
- zdvořilost (učí děti pozdravit, poděkovat přijmout dar)
- věrnost (zde mohou sami rodiče ukázat především manželskou věrnost)
- tvořivost (vést děti k tomu, aby něco vytvářely, nejmladší třeba pomocí pastelek a papíru. Větší děti vést k samostatné tvorbě, stavět modely, dělat keramiku apod.)
- optimismus (nežít ve stresu, ale naopak rodiče mohou dětem ukázat, jak krásné ráno může být, když se na sebe usmívají a těší se z dalšího dne prožitého s rodinou)
- pracovitost (učí děti nebýt líné a pomáhat)
- humor (smích je nejlepší lék na bolavou duši, avšak jen zdravá legrace je ta pravá. Nikoli posmívat se.)
- poctivost (vést děti k tomu být poctivý, umět se přiznat)
- střídmost (učit děti jíst kvalitně, pravidelně a v menších porcích)
- čistota (vést děti k čistotě těla, ale i čistotě vzhledem k sexualitě. Mluvit s dětmi o tom, že prožívání sexuality není jen otázkou těla, ale o celkové vyzrálosti myšlení, citů a fyzické pouto je až na posledním místě. Uchovat si dar pro toho jediného pravého partnera.)
- laskavost (zachovat a vést k pěknému chování k ostatním lidem, ale také naučit děti zvládat agresivitu a vztek)
- pokora (nebýt domýšlivý, sobecký a pyšný)

Například slovo spravedlnost pochopí děti až v pozdějším věku, ale když otec spravedlivě rozdělí práci, tak abstraktní pojem spravedlnost se objeví právě v tom rozdělení. Tím pádem se otec stává vzorem pro svoje děti. Stejně tak, jako v jiných každodenních činnostech. Jakmile dítě najde v rodiči vzor, je nutné, aby rodič konal a jednal správně.

Obzvláště nebezpečné jsou negativní výroky jako: „Ty už zůstaneš vždycky lajdák!“ nebo „Jsi k ničemu!“ Tyto výroky mohou mít katastrofální následky v každém věku. Efektem je vlastně vyplnění negativního přání, a to dítě prostě takové bude. Mluvit s dítětem, chválit ho a podporovat a vyslovovat přání by pro rodiče mělo být samozřejmostí. Pěstovat sebeovládání a nerozcílit se hned je pro mnohé rodiče tvrdým oříškem. Být vyrovnaný v každé situaci, je ta nejsprávnější cesta být dobrým rodičem. ¹

---

¹ Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 59

3.3 Tlak médií a okolí na rodinu

V moderní společnosti se masová komunikace děje prostřednictvím médií jako jsou tisk, rozhlas, televize a v současnosti především, stále se rozvíjející, internet.

Tato média mohou mít v některých případech na dítě pozitivní vliv, ale s ohledem na stále častější nekoordinovanost ze strany rodičů, mají ve většině případů velmi negativní vliv. Tou základní primární prevencí, kterou mohou dát rodiče dítěti, je, že kontakt s těmito médii budou právě kontrolovat a usměrňovat.

Většina současných dětí se dívá na televizi a dokáží před obrazovkou strávit mnoho hodin. Obavy z toho, že tam sedí tak dlouho nejsou tak strašné, jak obavy z toho, na co se dívají. Mnohé pořady jsou dokonce z několika důvodů současně naprosto nevhodné pro malé děti. Různé studie ukázaly, že průměrné dítě do svých patnácti let zhlédne tisíce násilných scén, úmrtí, ať už v animovaném či hraném filmu.¹ Televize většinou nabízí velmi lacinou zábavu, nízké životní hodnoty, mnohdy žádné. Například partnerská nevěra se v současné televizní i filmové tvorbě čím dál častěji staví na roveň normálu. Dítěti bere pasivní sledování TV především čas. Čas, který mohlo strávit hrou, tvořivostí nebo četbou, kde zapojuje svoji fantazii.

Pohled na dítě, které se dívá zaujatě na televizi, je až k neuvěření. Pootevřená ústa, hypnotický až prázdný pohled. Mysl nepracuje, mozek vypíná.² A co dětem televize vlastně přinese? Po zhlédnutí naučného dokumentu, jim může rozšířit obzor, naučit je něčemu novému. Také pěkné české pohádky, Večerníčky, ty děti milují a nezřídka v dětech posilují smysl pro spravedlnost, například zaměřením na některá česká přísloví. Pořady o tvořivosti jsou pro děti také velmi užitečné. Oproti filmy plně násilí, dítěti přinese jen zmatek.

Rodiče by tak měli dětem už od raného mládí vybírat jen ty pořady, které je budou nějakým způsobem obohacovat a pozitivně formovat. Nenechávat je u televize sedět několik hodin, protože jsou zrovna hodné a rodičům to vyhovuje. Tímto rodiče ochrání děti hlavně před vytvořením závislosti na televizi. Je nutné je naučit sledovat a vybírat vhodné pořady.

Vše, co je nabídnuto v televizi, je totiž virtuální. Tělesné smysly jako jsou hmat a čich, jsou naprosto vyloučeny. Dítě jen sleduje, např. štěňátko, ale nemůže si ho pohladit, projevit k němu cit. Je na rodičích ukázat dětem svět, ten reálný svět, ve kterém žijeme.

---

¹ Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.105

¹ Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*, 4.vyd.Praha: Portál 2008, s.105

Děti čím dál častěji lákají filmy pro dospělé. Vidí tady všechno, ve zmatku, páte přes deváté a bez ohledu na věk a zralost dítěte. Dítě vidí, že existují manželé, kteří se podvádějí, že loupež přinese hodně peněz, že superhrdina zničí jedním máchnutím stovky protivníků atd. Dítě, které je dlouhodobě vystaveno takovému působení, má v sobě chaos, nedokáže rozlišit, kdo je normální nebo nenormální, kdo je dobrý a kdo zlý. Snad v pohádkách je vždy zlo i dobro zřetelně vymezeno.

Dalším významným zlem vycházejícím z televize je reklama. Kořenem slova je klam a v souladu s tím i ve většině případů reklama lidi skutečně klame. Působí podprahově na naše vědomí, texty jsou koncipovány tak, že si je snadno zapamatují, zdánlivá pohoda z restaurace „fast foodu“ působí jako sen.

Snad všichni rodiče podlehli reklamám a koupili jejich dětem nějakou super hračku z reklamy, kterou děti nutně „potřebovaly“. Za pár dní hračka ležela v koutě buď rozbitá a nefunkční, nebo absolutně neodpovídající reklamě a potřebě dítěte. Reklamy nepřináší nic dobrého, jen je to způsob jak prodat další nepotřebnou věc na již tak přesyceném trhu. Nepodporovat v dětech rozpáslost. Snad každý zažil ze své zkušenosti i z vyprávění prarodičů, kolik tenkrát měli hraček, vlastně skoro žádné nebo jen vlastnoručně vyrobené. Kluci prak vyrobený z klacku nebo hliněné kuličky, a holky třeba panenku z látek a dřevěný kočárek. Celé dny běhaly venku, pomáhaly rodičům na poli, taková byla dříve doba. Zřejmě neexistuje objektivní odpověď, zda byla lepší, než ta současná.

Ne všichni rodiče jsou dobrým vzorem pro děti. Někteří pustí televizi hned, jak se vrátí z práce a ta se stává vlastně kulisou a věčným společníkem v domácnosti. A přitom puštěná televize přináší zásadní přerušení jakékoli komunikace.¹

Ráda bych uvedla příklad modlitby, kterou napsal francouzský kněz Guy Gilbert ve své knize:

Pane, proměň mě v televizi

Pane, proměň mě v televizi, aby o mě měli rodiče stejnou péči, jakou mají o televizi.

Mohl by ses postarat, aby se na mě maminka dívala se stejným zaujetím, jaké věnuje svému oblíbenému seriálu, a tatínek se stejným zájmem, s jakým sleduje sportovní přenosy?

Přál bych si, aby mě neopravovali, když mluvím, jako se neodváží opravovat televizního hlasatele. Rád bych mluvil jako moderátor. Když má slovo on, celá rodina zmlkne. Pozorně ho poslouchá a nepřerušuje ho, zatímco když řeknu něco já, okamžitě mě okřiknou: Bud' přece zticha...“

Přál bych si být jako televize, nejlepším společníkem mých rodičů a jejich nejoblíbenějším hrdinou.²

---

¹ Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 36

² Gilbert, G. *O dětech a výchově*, 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 37

Jestliže rodiče budou děti vést svým příkladem a televize se jim nestane modlou, zabijákem časem, zaháněním nudy a mnohdy i partnerem, tak i děti nepřevzou tento špatný vzor.

Řešením je mít absolutní kontrolu nad televizí a nenechat se jí svést, mít vždy po ruce vypínač, jednoduše ji vypnout a jít s dětmi třeba na procházku do lesa.

Oproti tomu četba knih, která už není tak populární, je pro děti, pro jejich vývoj velmi prospěšná. Na základě čteného textu si vytvářejí představy, obrazy a mysl pracuje. Postavy a děj pak dostávají konkrétní podobu v mozku dítěte. Děti mají zapotřebí číst a snít.

Většina mladých má televizi, internet ve svém pokoji a za rodiči nemá potřebu jít nebo se jim svěřovat. Mladé je třeba učit, aby využívali těchto technologií co nejméně. Ve virtuální komunikaci je nyní aktuální a velmi populární Facebook, Skype, ICQ a další aplikace a sociální sítě, u kterých dokáží mladí lidé strávit nekonečně mnoho hodin nedůležitými konverzacemi. Síť Facebook nejenže funguje jako spolehlivý žrout času, ale děti, především pak adolescenty a čím dál častěji i dospělé jedince doslova pohlcuje a vytváří reálnou psychickou závislost.

Okolí či prostředí kolem dětí je brzy táhne ke zkušenostem dospělého světa. Děti chtějí být brzy dospělé, a když jsou vtaženy, jejich zralost tomu neodpovídá. Brzy touha narazí na tvrdou realitu života. Úloha rodičů a vychovatelů se stává nenahraditelnou, musí svoje děti naučit a vybavit do světa, aby mohly přežít a vyžrávat. Není úkolem rodičů děti izolovat od vnějšího prostředí, ale aktivně a účinně je chránit. Dát jim návod s pevnými pravidly, jak žít. Je velmi nezbytné ukotvovat v dětech vědomí toho, že až v mládí opustí hnízdo, jsou věci a situace, ze kterých existuje cesta ven, ale z některých už bohužel ne, což přímo souvisí s, v této práci již zmiňovanou, výchovou k odpovědnosti za svoje chování a činy.

Dobré chování je známkou ovládnání sebe sama, se vštěpenými dobrými hodnotami, postoji a názory.

3.4. Dílčí závěr

Celá kapitola byla věnovaná prevenci, způsobům ochrany dětí před sociálně patologickými jevy. Je to přetěžký úkol pro rodiče na celý život. Rodiče jsou pro svoje děti především vzorem a tuto skutečnost by měli mít na zřeteli v každé životní situaci, ať už je jí dítě aktivně přítomno, či nikoli. V rolích matky a otce jsou dětmi ostře sledováni, vše co konají, vše co mluví, veškerá verbální a neverbální komunikace je neodmyslitelně zapsána v hlavičkách malých dětí.

Tatínek i maminka musí také myslet na to, že jsou i manželé a že jejich láska je věrná a každým dnem je větší. Všedním manželským životem by oba rodiče svým dětem měli dokazovat, že i pře rozdílnost pohlaví, přes úskalí slabostí, přes negativní vlastnosti, je láska mezi nimi nade vše. Právě proto, že se navzájem přijímají takoví, jací jsou, takoví, jak byli stvořeni. Zcela jistě je ke škodě, když se někteří rodiče stydí před dětmi projevovat romantickou lásku, náklonnost a věrnost nebo z nějakého jiného důvodu navenek neprojevují náklonnost a něžnosti. Děti mnohdy vidí a vnímají víc, než si dospělí myslí a každý prožitek v nich zanechává stopu. Ve společném životě mohou rodiče i děti nacházet smysl života v každém věku. Uvidí například, že maminka se stará o svoji nemocnou maminku. Budou dělat to samé, až jejich maminka zestárne a bude nemohoucí.

A proto ve shrnutí bych ráda ještě zdůraznila nenahraditelnost funkci rodiny, která zmůže pro svoje děti a potažmo pro celou společnost opravdu hodně moc. Kdyby rodina plnila svoji funkci primární prevence vždy s upřímnou láskou, v morálních hodnotách a dobrých postojích, žilo by se na zemi daleko lépe. Rodina byla v průběhu dějin lidstva a i v dnešní moderní době zůstává stále nenahraditelná.

Děti musí být chráněny namnoženou agresí v hromadných sdělovacích prostředcích, před opuštěností před televizí, kde se s otevřenou pusinkou koukají na televizní zprávy plné kriminality a zločinu. Nebo větší děti tajně hltají erotické filmy, protože masová kultura jim erotiku a sex nabízí doslova na každém kroku a oni v přesvědčení, že budou dospělejší a prosadí se mezi ostatními vrstevníky, tak berou sex už od raného mládí jako součást života. Což je neskutečně špatně a promiskuitní společnost se neustále rozšiřuje.

K čemu tedy mají rodiče děti vést?

Především ke vzájemné lásce. Dále k soucitu, obzvláště k utrpení druhých lidí a naučit je nezištně pomáhat. K citlivosti a zdravé sebedůvěře, povzbuzovat děti větami typu: „Jsi opravdu šikovný, jsem na tebe hrdý, hodně ses zlepšil.“ Tím, že si děti věří, pouští se do úkolů s nadšením. Dodávat dětem nadšení, že velké věci se rodí z maličkostí. Překonávání překážek, neúspěchů se dá zvládnout společnými silami. Nikdo nemusí být sám. Naučit je úctě, aby vždy mluvily pravdu a nebály se stát za svým názorem.

Děti jsou jako houby, vše nasáknou, dobré i zlé, a je na rodičích, co jim předají.

Je to věčný koloběh života, protože všechno, co se naučí, zase předají dál.

4. Kazuistika

V této kapitole se budu zabývat třemi konkrétními rodinami. Postupně jsem se ptala všech členů v rodině na otázky, které mi pomohly objasnit aktuální situaci v dané rodině. Odpovědi jsem neupravovala a nechala je autentické. Jména respondentů jsem nechala v anonymitě.

Cílem případové studie těchto rodin je zjistit, jak rodina funguje, zda je schopna plnit funkci primární prevence. Jaké je klima rodiny a jak se v ní členové rodiny cítí. V prvních otázkách jsem se zaměřila na rodinné anamnézy rodičů, poté na klima rodiny a v posledních otázkách jsem se ptala dětí.

V následující kapitole jsem porovнала všechny případové studie a v poslední kapitole učinila dílčí závěr.

4.1. Kazuistika 1

Rodina: otec, matka, 2 děti, žijící v Brně.

Rodinná anamnéza:

Matka paní P.: věk 43 let, vyučená prodavačka, pracuje jako uklízečka

Otec pan L.: věk 42 let, střední průmyslovka s maturitou, pracuje jako prodejce aut

Děti:

Dcera: věk 19 let z prvního manželství matky, základní vzdělání, nezaměstnaná

Syn: věk 11 let, navštěvuje ZŠ, po prázdninách jde do 6. třídy

Manželé jsou spolu již 12 let. Paní P. byla jednou vdaná, z prvního manželství má dceru.

Paní P. byla vdaná poprvé 5 let, poté se rozvedla. Dceři tenkrát bylo 5 let. Po rozvodu měla matka asi dva přátele, kteří byli svobodní a sdíleli s ní společnou domácnost, nebyli manželé. Asi po dvou letech se seznámila s panem L. nynějším manželem a vzali se.

Po necelém roce se jim společně narodil syn.

Současný stav:

Rodina na prvním pohled působí pořádaně. Bydlí v menším rodinném domě v poměrně klidné městské části Brna. Blízko je škola, hřiště a obchodní středisko.

V rodinném domku je uklizeno a čisto. Paní P. působí trošku afektovaně a často se směje tomu, co řekne. Pan L. je klidný, vyrovnaný a tichý. Každé ráno oba dva vyráží

do práce. Paní P. se vrací dřív, okolo 15 hodiny a stará se o domácnost a často si zve kamarádky domů na kávu, nebo odchází na návštěvy. Pokud odejde z domu, vrací se někdy později, než manžel z práce. Obvykle však do 22 hod.

Syn chodí ze školy sám. Na obědy ve školní jídelně nechodí. Matka mu většinou nechává jídlo v lednici, které si ohřeje. Věnuje se aktivně fotbalu, třikrát týdně chodí na tréninky. Je zvyklý trávit hodně času venku s kamarády. Ve škole patří z hlediska prospěchu k průměru třídy, s chováním vážnější problémy nemá.

Především otec ho denně vede k tomu, aby si udělal úkoly a nachystal do školy.

Otec se vrací z práce hodně pozdě, mezi 19 až 20 hodinou. Má velmi náročnou práci, která je ale na druhé straně dobře finančně ohodnocená. Mají hypotéku na dům, takže si nemohou dovolit být bez peněz.

Dcera z prvního manželství matky s nimi nežije již od jejich 16 let. Žije se svým romským přítelem na vesnici.

Průběh poznávacího rozhovoru:

1. V jaké rodině jste vyrůstali?

Paní P.: „Já jsem vyrůstala se starší sestrou. Mamka i taťka byli už docela staří, protože nás měli později. Mamka hodně pracovala a taťka pil, takže jsme ho viděly jen málo.

Chodil do práce na směny. Dělal ve Zbrojovce. Už umřel. Za mamkou občas jezdíme, ale je na tom zdravotně špatně. Museli jsme ji dát do domova důchodců.

Vychovávala nás babička, která už byla opravdu hodně stará, ale pořád čiperná. Ale na nás nestačil nikdo. Byly jsme hodně divoké. Sestra už je dvakrát rozvedená a má dvě děti, každé z jednoho manželství. Takže dětství a rodina docela v pohodě.“

Pan L.: „Já jsem vyrůstal tady v tomto domě s mámou a tátou. Jsem jedináček. Co vím, tak máma o mně tvrdí, že jsem byl velice hodný a skoro jsem nezlobil. Máma dělá kadeřnici a táta pracoval celý život u aut a pracuje i nyní, takže teď pracujeme spolu ve stejné firmě. Tento dům mi nechali a odstěhovali se za Brno. V dětství jsem měl hodně koníčků, učil jsem se s vyznamenáním.“

2. Jaké je Vaše manželství?

Paní P.: „Docela dobrý. Akorát manžel je pořád unavený z práce, pořád ho něco bolí. Asi je hypochondr.“

Pan L.: „Myslím, že dobré. Ano, jsem unavený, protože bývám v práci každý den okolo deseti hodin. Manželka dobře vaří a máme tu čisto.“

3. Co vaše děti, jak se jim věnujete, jak spolu trávíte čas?

Paní P.: „Dcera už je velká, bude jí za chvíli 20 let, takže se jí věnovat moc nemůžeme. Žije se svým romským přítelem někde u Znojma.

Měli jsme s ní velké problémy. Napřed nám lhala, začala tajně chodit ve 14 letech na diskotéky a šlo to z kopce. Dokonce mi vzala nějaké zlato. Pak začala mít problémy

s jídlem, brala si jídlo do pokojíčku a já jsem ho pak našla zahrabané v květináči nebo vyhozené pod oknem. Byla strašně hubená. Pořád jsme se hádaly, několikrát jsem ji zfackovala, ale nic nepomohlo. Našla si pak toho přítele a odešla z domu. Měla se vyučit švadlenou, ale na škole byla jen pár měsíců. Tam taky lhala a podváděla, takže ji vyhodili. Teď nevím, co dělá. Dělal v kuchyni, pak někde ve skladu. Občas mi zavolá z nějakého čísla, svůj mobil nemá. Nedávno tady byla, přinesla nakousanou čokoládu, jako dárek pro nás pro všechny. Mám pocit, že bere drogy. Co nadělám?.

Syn je hodný, nedělá nám problémy. Mnohdy ho vidím až večer. Učí se dobře, hraje fotbal.

Dřív jsem s ním chodila na hřiště na písek, ale to byl malý. Občas o víkendu zajedeme k manželovým rodičům na oběd. Společně chodíme do lesa ha hříbky.“

Pan L.: „S tou dcerou to bylo opravdu hrozné. Když jsem ji viděl naposledy, tak vypadala příšerně, vypadala o deset let starší. Říkal jsem manželce, že bychom ji měli odtam dostat, ale ona odmítá, že to musí chtít sama.

Se synem o víkendu chodím hrát fotbal a jezdím s ním na zápasy. Přes týden na něho nemám moc čas. Večer dohlídnu na úkoly a pomůžu mu se školou. Je strašně málo času. Jsem rád, že dělá ten sport. Je to hodný kluk. S námi už moc nemluví. Sedí večer u počítače a povídá si se spolužáky přes ty chaty. Mně se to moc nelíbí, ale syn říká, že to mají všichni u nich ve třídě.“

4. Co byste změnili ve vaší rodině?

Paní P.: „To je těžká otázka. Nejraději bych se odstěhovala na vesnici. Chovala bych slepice. A asi i práci bych změnila. A bylo by fajn, kdybychom mohli jezdit častěji na dovolenou.“

Pan L.: „Dnešní doba je těžká. Změnil bych práci. Jsem tam moc dlouho a na syna a rodinu mi nezbývá moc času. Jenže máme dluhy, takže do práce chodit prostě musím. Jsem rád za to, že rodina funguje i takto. Jsme zdraví, a to je nejdůležitější.“

5. Povídáte si se synem? Chráníte ho před nástrahami dnešního světa?

Myslím drogy, alkohol, závislosti, šikana apod.

Paní P.: „Už si moc nepovídáme. Není čas. Nástrahy světa vidí kolem sebe, ale cíleně mu nic nevysvětluji. To pozná sám, jak půjde životem. Na sestře vidí hodně špatný příklad, snad si vezme ponaučení i z ní.“

Pan L.: „Když jsem doma, tak se opravdu snažím. Zkousím se ho ptát co ve škole, co kamarádi a holky, jestli se mu nějaká líbí. O šikaně jsme si povídali, protože byl případ u nich ve škole. O drogách a alkoholu jsem mu také říkal. Povídáme, když je trochu toho času.“

6. Jste šťastní? A myslíte, že Vaše děti jsou šťastné?

Paní P.: „Když si tak s Vámi povídáme, zjišťuji, že šťastná jsem. A děti? Dcera asi šťastná není, ale přála bych ji, aby byla. Syn šťastný asi je. Zeptejte se ho.“

Pan L.: „Já jsem šťastný, že mám rodinu, hodnou ženu a syna, který je hodný a zdravý. Taky jsem šťastný, že žijí ještě moji rodiče a pomáhají nám.“

Otázky pro jejich 11 letého syna:

1. Poviš mi něco o sobě? Jaké jsou tvoje záliby?

Syn: „Je mi 11 let, chodím do 5. třídy. Hraju závodně fotbal, rád hraju hry na počítači. Mám docela dost kamarádů.“

2. Popiš mi svoji rodinu. Řekni o každém z nich pár slov.

Syn: „Mamka, taťka a já, ještě sestra, ale ta s námi už nebydlí. Mamka je hodná, je s ní sranda. Já se s ní vidím většinou až večer. Taťka se mnou chodí na tréninky. Taky chodí večer z práce. Občas jedeme na kolo. Jezdíme k babičce a dědovi. Sestra byla v pohodě, když tady byla. Nevím, co se pak stalo. Ani jsem se neptal. Potom byla divná.“

3. Tvůj táta říkal, že jste měli ve škole případ šikany. Co na to říkáš? Znáš ještě nějaké jiné nebezpečné jevy, které se dějí a které ti třeba hrozí?

Syn: „Ano, bylo to tam. Mlátili tam jednoho kluka, posmívali se mu. Mně to připadne divný, že ho bili, ten kluk měl brýle, vypadal jinak normálně. Musel těm klukům, oni byli devátáci, dávat i peníze. Ti kluci už na škole nejsou.“

Byla u nás Městská policie, povídali nám o tom. Oni nám říkali o drogách a taky jehlách v parku, že je nemáme sbírat a sahat na ně. Máme je hned zavolat. Povídali nám taky o internetu, že tam jsou uchyláci a lákají děvčata. Na Facebooku si třeba udělají profil, že jim je jako dvanáct let a přitom to jsou dospělí. Bylo to hodně zajímavý, to povídání. Ukazovali nám i nějaké chvaty, jak někoho zneškodnit. My to nemáme zkoušet, my že máme utíkat anebo zavolat policajty.“

4. Změnil by si něco ve své rodině?

Syn: „Asi ne. Líbí se mi to, tak jak to je.“

5. Jsi šťastný? Spokojený?

Syn: „Jo jsem.“

6. Co by sis přál zrovna teď?

Syn: „Jet s mamkou a taťkou na Euro a vidět Ronalda.“

4.2 Kazuistika 2

Rodina: matka, 1 dítě, žijící v Brně.

Rodinná anamnéza:

Matka: paní J., věk 35 let, Ing. ekonomie, žije se jako finanční poradce, vedlejší práce-koníček: kosmetička

Otec: pan R., věk 37 let, Ing. ekonomie, žije se jako ředitel jedné firmy, žije v Praze

Děti:

Dcera: věk 10 let, navštěvuje soukromou anglickou základní školu v Brně, půjde do 5. třídy

Matka žije sama s dcerou od jejího narození. S otcem dcery se rozešla ještě v těhotenství. Otec si ji začal brát k sobě až kolem jejího třetího roku. Otec žije v Praze.

Současný stav:

Paní J. žije s dcerou v mezonetovém bytě blízko centra Brna. Dcera má blízko do školy a matka do práce, jelikož má kancelář ve středu města Brna.

Na první pohled působí obě dvě vyrovnaným dojmem. Paní J. má v práci velké příjmy. Byt je luxusně zařízen, dvakrát do týdne dochází paní na úklid. Matka se věnuje práci na plný úvazek. Od rána do pozdního odpoledne. Dceru nikdy nenechává samotnou doma. Čas se jí snaží vyplnit různými koníčky a zálibami. Dcera má na celý týden pevně stanovený rozvrh. V případě nějakého výpadku zájmového kroužku, má matka v záloze studentky na hlídání.

Paní J. vede svoji dceru k samostatnosti a cílevědomosti. Je na ni dosti přísná. Muž se v jejich domácnosti nevyskytuje. Dceři prý stačí, že se s otcem vidí jednou za čtrnáct dní na víkend v Praze. Paní J. baví kosmetika. V bytě má místnost, kde kosmetiku provozuje. Na koníček má čas většinou o víkendech.

Paní J. říkala, že si zkoušela dát inzerát na seznamku a že byla na několika schůzkách, vždy to však dopadlo tragicky a do vztahu se nežene a muže cíleně nevyhledává. Jejím zájmem je práce a její dcera.

Průběh poznávacího rozhovoru:

1. V jaké rodině jste vyrůstala?

Paní J.: „Otec byl učitel na střední škole. Učil dějepis. Matka byla účetní. Mám mladšího bratra. Doma byl většinou klid. Otec se věnoval škole i doma a matka si brala práci domů. Měli oba svoji pracovnu a psací stroje, takže v tom tichu se často ozývaly klapky, to charakteristické klapání psacího stroje. S bratrem jsme se pořád předháněli už od dětství. Oba dva jsme soutěživí a dohnali jsme to až tam, kdo bude mít lepší vysokou školu. Vyhrál bratr, udělal vysoké dvě. Já teda jenom jednu ekonomku.“

2. Dceru vychováváte sama. Plánujete výhledově trvalejší vztah, případně manželství?

Paní J.: „Podívejte se, já jsem se dost v mužích zklamala. Hlavně s otcem mojí dcery. Dost jsem si zkusila. Zkoušela jsem někoho hledat, ale to není tak jednoduché. Když by žil s námi tady doma, musela bych mu věřit, že má moji dceru doopravdy rád, že jí neublíží. Chápete, ne?“

Dceři už je deset let, dosud jsme to bez chlapa zvládaly, tak myslím, že už to dotáhnu sama.“

3. Věnujete se dceři? Jak trávíte čas s dcerou?

Paní J.: „Snažím se, ale času je málo. Čas, který na sebe máme, vždy využíváme naplno. Věnujeme se aktivně několika sportům. Nedávno jsem dceři zaplatila trenéra tenisu, na lekce jezdíváme spolu a já se tak něco přiučím. Vysvědčení měla výborné, tak jsem ji nabídla, že si může vybrat, kde strávíme dovolenou. Na konci prázdnin letíme do Španělska.“

4. Povídáte si s dcerou? Chráníte ji před nástrahami dnešního světa? Myslím drogy, alkohol, závislosti, šikana apod.

Paní J.: „Ano, povídáme si o různých věcech. Řešíme spolu její záliby a volný čas, také školu. Nástrahy dnešního světa s ní konkrétně nijak neřeším. Stačí, když vidí opilce a zdrogované v podchodu k Tescu, nebo bezdomovce v parcích. Vždy mi řekne, mami, to je strašné, jak tak někdo může skončit. Já ji říkám, že pokud by pracovali, nemuseli by se válet po zemi a žebrat. Ze zásady jim nic nepřispějí. Každý je svého štěstí strůjce. K tomu vedu i dceru.

Mimochodem na škole měli nějaké přednášky ohledně drog a těchto věcí.

Dcera je vysoce inteligentní a rozumná, nic takového by v životě nebrala ani nezkoušela.“

5. Jste šťastná? A myslíte, že Vaše dcera je šťastná?

Paní J.: „Konkrétně teď šťastná jsem. Mám úžasnou dceru, skvělou práci, která mě baví a slušný příjem. Nic mi nechybí. Dcera určitě šťastná je. Má přece všechno, na co si vzpomene.“

Otázky pro 10 letou dceru:

1. Povíš mi něco o sobě? Jaké jsou tvoje záliby?

Dcera: „Je mi 10 let, chodím do 4. třídy anglické základní školy. Koníčků mám strašně moc.

Celý týden po škole něco mám. Hodně mě baví dramátek a výtvarný kroužek. Chodím ještě do angliny. Ke sportu mě mamka musí nutit. Ale dobrý. Plavání je asi nejlepší.“

2. Popiš mi svoji rodinu. Řekni o každém z nich pár slov.

Dcera: „Mamku už znáte. Ještě mám tatku, za ním jezdím občas o víkendech do Prahy. Je s ním sranda, chodíváme do aquaparku, do kina a párkrát mě vzal i do divadla Járy Cimrmana, protože máme oba moc rádi Zdeňka Svěráka. Jen mě trochu mrzí, že si mě

taťka nebere častěji, nebo třeba o prázdninách na dýl. Taky bych s ním ráda jela k moři nebo na výlet, ale stále nemá čas, podobně jako mamka. Pracuje jako ředitel v nějaké firmě i moji nevlastní sourozenci jej doma moc často nemají. Je s nimi sranda. Praha je super.“

3. Znáš nějaká nebezpečí, která se dějí kolem tebe a která ti třeba hrozí?

Myslím šikana, alkohol, drogy, obtěžování přes internet?

Dcera: „Ano znám to. Na škole nám o to něco říkali, nějaká paní a pán. Ukazovali nám videa na interaktivní tabuli. O drogách, alkoholu, jak ti mladí dopadnou, když to berou. Já vídávám ve městě ty bezdomovce, leží tam na zemi a jsou špinavý a smrdí, to je teda pěkně hnusný. Na internet moc nechodím, jen se podívat na stránky školy. Mamka to kontroluje. Facebook mám zakázaný. Přes Skype volávám s taťkou.“

4. Změnil by si něco ve své rodině?

Dcera: „Hm, to nevím. Asi bych neměnila nic, ale vlastně jo. Jezdit častěji za taťkou.“

5. Jsi šťastná? Spokojená?

Dcera: „Jasně, že jsem.“

6. Co by sis přála zrovna teď?

Dcera: „Jako myslíte všechno? Spolužačka ze školy mi dnes ukazovala fotky, jak jezdila na koni, taky bych chtěla umět jezdit na koni. Jsou nádherní.“

4.3 Kazuistika 3

Rodina: otec, matka, 2 děti, žijící v Brně

Rodinná anamnéza:

Matka: paní A., věk 35 let, střední škola obchodní akademie, podnikatelka-obchod s květinami

Otec: pan D., věk 32 let, střední škola stavební, pracuje ve stavební firmě jako vedoucí

Děti:

Syn: 6 let, navštěvuje mateřskou školu, půjde do první třídy

Dcera: 3 roky, navštěvuje mateřskou školu

Tito lidé spolu žijí jako rodina, ale nejsou manželé. Pan D., je rozvedený z bezdětného manželství. Oba dva se shodli na tom, že k tomu, aby tvořili rodinu, nepotřebují potvrzení z radnice. Děti nesou příjmení otce.

Současný stav:

Tento pár působí na první dojem jako správná rodina. Bydlí v domě společně s matkou paní A. a s přítelem její matky. Matka paní A. a její přítel jsou v invalidním důchodu. Obě bytové jednotky mají samostatné vchody, často se navštěvují. Paní A. i pan D. mají svoji práci rádi. Paní A. má vlastní obchod s květinami. S partnerem mají dvě malé děti, kterým se hodně věnuje. Aby byla s dětmi co nejvíce, najmula si prodavačku a je v práci jen půl dne, co jsou děti ve školce. Pan D. brzy ráno odchází na stavby, svou práci má rád, ale na druhé straně má rád i svoji rodinu, takže chodí z práce domů v rozumném čase, kdy se ještě stihne věnovat dětem a partnerce. Obě děti chodí do mateřské školy. Paní A. si je vyzvedává po obědě a pak s nimi tráví čas. Zřídka je vyzvedává i matka paní A., to jen v případech, kdy musí paní A. zůstat nutně déle v práci.

Průběh poznávacího rozhovoru:

1. V jaké rodině jste vyrůstali?

Paní A.: „Mamka se rozvedla, takže na nás s bráchou byla sama. Otec si nás vůbec nebral k sobě. Začal s námi komunikovat až, když jsem měla děti. S bráchou jsme se pořád hádali, teď už je to fajn, máme se rádi. Mamka se už nikdy nevdala, teď má super přítele. Bydlíme společně v domku. Moc nám pomáhají ve všech směrech.“

Pan D.: „Já a ségra jsme zase vyrůstali jen s otcem. Mamka umřela, když jsme chodili ještě na základku. Měla rakovinu. Otec si asi po pěti letech našel další ženu, byla moc hodná. Přijala nás za vlastní, ona děti mít nemohla. Bohužel už taky zemřela. Otec už zůstal sám. Je rybář, tráví většinu času u vody. Jezdíme za ním na chalupu do Jedovnic.“

2. Jaké je Vaše partnerství? Nechcete se vzít?

Paní A.: „Já jsem šťastná, že partner je takový hodný muž. Máme spolu krásné, zdravé děti. Máme se rádi. Jsem spokojená. To víte, že se nás všichni ptají, proč se nevezmeme. Nám to nevádí, možná by se tím sňatkem něco pokazilo. Těch rozvodů kolem nás je tolik, že nás to děsí.“

Pan D.: „Žena má pravdu. Já jsem se už jednou oženil a pak rozvedl. Bylo to hodně těžké období. Jsem rád, že jsme neměli děti. Žije se nám fakt dobře. Papír na to nepotřebujeme.“

3. Co vaše děti, jak se jim věnujete, jak spolu trávíte čas?

Paní A.: „Trávíme s dětma hodně času. Nechtěla jsem, aby nás děti viděly až večer unavené z práce. V obchodě mám prodavačku. Takže odpoledne chodívám s dětma na hřiště, nebo jsme na zahradě. Některé víkendy jezdíváme za partnerovým otcem na chalupu, děcka jsou v přírodě u vody, chytají ryby. To je pro ně zážitek.“

Pan D.: „Nás to baví, trávit s děckama volný čas. Zkoušel jsem syna, aby se chytil na hokej. Myslím, že by ho to mohlo bavit, stejně jako mě, když jsem byl malej. Dcera je

spíš s partnerkou, je ještě malá. Sázejí si kytičky, takové ty holčičí věci. Všichni jezdíme někdy za tatínkou na chalupu, chytat ryby, máme i známé, takže i s nima jezdíváme na výlety nebo objednáme chalupu. Společně vaříme, večer kytary, oheň. Děcka se tam vyřádí.“

4. Co byste změnili ve vaší rodině?

Paní A.: „Nic. Pokud bude potřeba nějaká změna, tak prostě přijde.“

Pan D.: „Nic bych neměnil.“

5. Povídáte si s dětmi? Chráníte je před nástrahami dnešního světa? V budoucnu myslím hlavně drogy, alkohol, závislosti, šikana apod.

Paní A.: „Povídáme si pořád. Obě dvě děti jsou ve věku, kdy se na něco ptají, o všechno se zajímají. Syn měl jednu dobu problémy ve školce. Nechápu, kde se v něm vzala ta agresivita, ale začal bít děti. S paní učitelkou jsme to řešili denně. Doma děti vůbec nebijeme, nevím, kde to viděl. Asi něco v něm. Možná je to moje chyba, když jsem ho nosila v bříšku, měla jsem deprese, s partnerem jsme se docela dost hádali. Ještě, že už je to pryč. Syn už taky nikoho nebije. Museli jsme s ním o tom mluvit, vysvětlovat mu, že holky musí chránit, ne bít, a s klukama si vše vyříkat v klidu. Paní učitelka ze školky nám moc pomohla. O těch nástrahách už jim něco říkáme. Vidí, že někdo na ulici je opilý, nebo i ty mladé s těma dredama. Několikrát jsme jim říkali, aby se nebavili s cizíma lidma. To je o strach v dnešní době. Já jsem lítávala s holkama celý dny po parku a došla až navečer. Nic se nestalo. Dnes už se to nevidí. Doba je jiná a řekla bych, že nebezpečnější. Děcka bych nenechala bez dozoru.“

Pan D.: „To je hlavně na partnerce. Pořád jim něco vysvětluje. Někdy si říkám, zda to ty jejich hlavičky pojmu. Tím to ale nechci zlehčovat. Fakt je ten, že za nás toho nebezpečí tolik nehrozilo. Teď je na každém rohu něco. Ve školách drogy, alkohol, malí děcka kouří za školou. Je to těžký.“

Partnerka povídá, já jsem spíš na ty legrácky.“

6. Jste šťastní? A myslíte, že Vaše děti jsou šťastné?

Paní A.: „Určitě šťastná jsem a děti taky.“

Pan D.: „Nemám za sebou moc lehký život. Jsem šťastný, jak teď žiju a koho mám vedle sebe.“

Otázky pro jejich 6 letého syna.

1. Povíš mi něco o sobě? Jaké jsou tvoje záliby?

Syn.: „Je mi šest. Půjdu do první třídy. Už mám aktovku a pouzdro. Baví mě lovit ryby s dědečkem.“

2. Popiš mi svoji rodinu. Řekni o každém z nich pár slov.

Syn: „Mamka, taťka a babička a dědeček jeden a dědeček druhý, ten žije u rybníka. A sestra, ta je ještě úplně malá. Ona si chce hrát s panenkami. To bych teda nemohl.

Mamka je hodná, prodává kytky. Doma je máme skoro všude. Taťka chodí na stavby, nosí tu helmu, jednou mě vzal na jeřáb do té kabiny, ale ne vysoko, to byla škoda. Taky mi dal helmu, padala mi.

Babička a dědeček, co bydlí tady, ti jsou hodní. Mají doma milion hodin, dědeček je sbírá a opravuje je. Já sbírám Lepáky.“

3. Co by sis přál zrovna teď?

Syn: „Lepáka do sady.“

4.4 Komparace kazuistik

Cílem těchto rozhovorů byla analýza tří rodin, do kterých jsem mohla nahlédnout a zhodnotit celkový přístup rodičů k dětem a k jejich výchově. Celou bakalářskou prací se nese téma rodiny, to jakou plní funkci primární prevence.

V rozhovorech s rodinami jsem nabyla přesvědčení, že otázky mířené do dětství rodičů byly velmi podstatné a v odpovědích se reálně potvrzovalo, že podstatnou část toho, co děti získají v rodině, předávají v dospělosti v roli rodičů dále svým dětem a celé rodině. Dalšími otázkami jsem se snažila zjistit, jak rodiče komunikují s dětmi a jak s nimi tráví volný čas. Cíleně jsem volila otázku i na prevenci sociálně patologických jevů. Otázky pro děti jsem volila takové, aby je pochopily a byly přiměřené jejich věku.

Žádné z dotazovaných dětí neprojevovalo nějaký negativní pocit z rodiny, ve které žije. Nic by v podstatě neměnily. Je to ovlivněno především věkem dětí, protože nejstaršímu z dětských respondentů bylo 11 let. Předpokládám, že starší děti by jistě projevíly výhrady či poznámky k rodině, především k případným rodičovským zákazům nebo omezením. U malých dětí je tedy evidentní, že jsou rády za to, co mají. Vše přijímají pokorně a bezpodmínečně, nehledají rozdíly v jiných rodinách.

Nejprve učiním stručné shrnutí jednotlivých rodin.

V první kazuistice je popis rodiny, která na první pohled nejeví závažné nedostatky či problémy. V jádru rodiny se však objevují určitá úskalí, která mohou vyvolat neblahý dopad, zejména na formování osobnosti chlapce.

Jak se říká, že otec je hlava rodiny a matka je tím krkem, který hlavou hýbe, tak v této rodině je hlavou i krkem otec. Matka se o domácnost a po hmotné stránce i o nezletilé dítě stará dobře, avšak jisté mezery má v osobním zájmu o syna. Celkově nejeví zájem o rodinné aktivity. Vyplývá také, že matka se stará daleko více o své osobní zájmy, než o rodinu, manžela a děti.

Je evidentní, že její nezáměr o děti se částečně projevil na její dceři, která s nimi nežije. Dcera má očividné problémy, matku to však nechává chladnou a nechce nic řešit. Tím nechce samozřejmě obvinít matku, že dcera žije takovým životem. Faktorů k tomuto selhání bylo evidentně více. Spíše tento popis ukazuje na fakt, že nezáměr o děti ze strany některého z rodičů má velmi špatný dopad a vliv na další vývoj dítěte. V období dospívání může mít fatální následky. Děti v každém věku, potřebují oporu a jistotu, pomoc i prostou radu.

Otec v popisované rodině má o syna opravdu upřímný zájem. Má zájem o celou rodinu, je však „zajatcem“ své práce, protože rodina potřebuje finance k chodu domácnosti a placení hypotéky a všech výdajů s rodinou spojených.

Syn si nezáměru matky zatím nevšimá, naplňuje ho sport a kamarádi. Hodnotí ji jako hodnou a veselou a rád by s ní i s otcem jel na fotbalové mistrovství. O otci mluvil nadšeně. Je vidět, že otec mu deficit vzájemné komunikace a pozornosti dodává plnými doušky.

Druhá kazuistika přinesla pohled na výchovu dítěte výhradně matkou. Matka je poznamenaná životním zklamáním s otcem dcery a v konverzaci to dává najevo. Dcera vychovávána v blahobytu a luxusu, má všechno co potřebuje, co chce a po čem touží. Matka jí tato přání plní, i když jsou zatím dětská. Je možné, že přibývajícím věkem, budou přání dražší a náročnější. Dívka nemá pojem o soucitu, skromnosti, odpovědnosti. Vše je samozřejmé. Matka vždy všechno zařídí, postará se.

Matka se snaží, ale otce dceři nenahradí. To i potvrzuje dcera, která by s otcem chtěla trávit více času. S otcem se cítí velmi dobře a je vidět, že i když s ní otec tráví docela málo času, naplní její city až po okraj.

Oba dva, matka i otec mají na dceru málo času. Dívka je v celotýdenním rozvrhu hodně osamělá. Nemá moc času, být normální dívkou. Je v neustálém časovém limitu „od-do“ a v povinnostech. Vždy perfektně oblečená, neprojevující se a tichá.

Z citového hlediska může dívka hodně strádat, i když to neuvedla do přímé odpovědi. V budoucnu se citová vyprahlost může negativně projevit. Dívka odpovídala tiše a bez větších emočních projevů. Na otázku, co by si přála, odpověděla, že umět jezdit na koni. Možná, tohle je podvědomá touha dívky, starat se o někoho a mít radost z přítomnosti zvířete. Žádné zvíře však nenahradí náruč matky, kterou potřebuje.

Ve třetí kazuistice je popis rodiny, která svým dětem dává vše potřebné, co potřebují.

Oba rodiče se mají upřímně rádi a shodli se i na tom, jak budou trávit volný čas. Ten se snaží v rámci jejich možností trávit především společně s dětmi. To, že spolu žijí na „psí knížku“ je ovlivněno mnoha faktory, ale jak se zdá na výchovu dětí to nemá

zásadní vliv. V pozdějším věku mohou děti pocítit, že rodiče nejsou manželé, např. když zjistí, že mají s matkou rozdílná příjmení. Ani tohle není v dnešní době nic ojedinělého a nemusí se to negativně projevit ve vývoji dítěte, nicméně právě množící se volné soužití, tzv. „bez závazků a bez papíru z radnice“, považují z hlediska ukotvování základních životních hodnot dítětem za negativní.

Matka v odpovědi uvedla, že v těhotenství trpěla depresemi a často se s partnerem hádali. Krizi překonali, ale v jejich prvorozeném synovi tyto zážitky z prenatálního období přetrvaly a objevily se jako agresivita. Nyní se matka věnuje dětem naplno. S dětmi si povídá, hlavně tedy se synem, dcera je ještě malá. Otec se projevuje trošku jako „větší dítě“, ale to není ke škodě, pokud vše bude v harmonii a lásce. Syn se v odpovědích projevoval bezprostředně a bylo vidět, že je šťastný.

Srovnání jednotlivých zkoumaných případů provádím především na podkladě jednotlivých aspektů výchovy podrobně popsaných v předchozích kapitolách. Zejména ve vztahu k morálním a obecným, životním hodnotám se zkoumané rodiny výrazně odlišují, což má nemalý vliv na formování osobnosti vychovávaných dětí, to znamená, že každý z těchto přístupů plní funkce primární prevence na různé úrovni.

V první rodině spatřuji největší úskalí v absenci hlubšího vztahu matky a chlapce, obecně matky a jejich dětí, což se dramaticky odrazilo na současné životní situaci jejich dcery, která by se dala nazvat jako projev selhání funkce rodiny v primární prevenci.

Naproti tomu ve druhé kazuistice považují z hlediska prevence za nejvíce alarmující fakt, že dívka není vůbec vedena k samostatnosti a odpovědnosti. Vše má předem naplánováno v přesných konturách a prostor pro vlastní seberealizaci nebo časové improvizace neexistuje. Dívce je taky předkládána neúplná rodina jako norma, což považují za zhoubné nejen pro samotné dítě, ale i pro společnost jako celek.

Z hlediska tradičních, prověřených a opravdu hodnotných forem výchovy považují pro funkci primární prevence za nejvhodnější prostředí třetí zkoumanou rodinu, která nese nejvíce rysů bezpečí, jistoty a lásky pro dítě.

4.5 Dílčí závěr

Když jsem měl 20 let, myslel jsem si, že můj otec je idiot. Když jsem měl 30 let, občas jsem si myslel, že má docela pravdu. Když mi bylo 40 let, tak jsem si myslel, že to byl celkem moudrý chlap. A když jsem měl 50 let, řekl jsem si: kdyby tu tak byl a poradil mi! Tomáš Baťa

Závěrem k těmto jednotlivým popisům rodin vyvozují závěr, že dítě potřebuje citové zázemí, podporu a bezpodmínečně potřebuje cítit, že do rodiny trvale patří.

Ve všech třech rodinách svoje děti milují. Nemilují je však stejně, ale každý tak, jak umí, zpravidla na základě toho, kolik lásky dostal v nejtěplejším dětství i v dospívání od svých rodičů.

V první kazuistice projevuje matka synovi lásku tím, že má čisté prádlo a má co jíst. Je to věčný koloběh, i ona sama podobnou úroveň vztahu zažívala v dětství a dnes tento způsob výchovy a tuto podobu lásky vnímá jako tu správnou. Otec syna miluje přirozenou otcovskou láskou a snaží se mu předat to nejlepší ze sebe. Kvůli náročné práci, je však časově omezen a sám není spokojen s intenzitou, kterou se synovi věnuje. Přesto ze sebe dává všechno, co je schopen dát.

V druhé kazuistice projevuje matka dceři také lásku, ale lásku zatrpklou a bolestivě poznamenanou životní zkušeností s mužem, kterého milovala, čímž lásku k dceři oklešťuje a ve snaze jí dát to nejlepší za každou cenu, ji vlastně ochuzuje o mateřský cit, po kterém dívka touží. Otec, který s nimi nežije, si také příliš neuvědomuje, že dcera potřebuje normální dětství. Dcera je s ním však moc ráda a šťastná. O matce řekla v odpovědích jen pár neurčitých vět.

Třetí rodina funguje nejběžněji a přirozeně. Deprese a hádky v minulosti působily i na plod v bříšku a tito rodiče si tímto faktem uvědomili, že i slova, pocity a negativní emoce mohou dítěti ublížit. Přesto všechno se přenesli a fungují jako normální rodina, ze které vyjdou děti připravené do života.

Rozhovory mi přinesly mnoho poznání a uvědomění. Dospěla jsem k zajímavému osobnímu poznatku, že tyto případové studie mě přivedly k myšlence, že funkce primární prevence není jen ochrana dětí zvenčí před nebezpečnými a nežádoucími patologickými jevy, ale také ochrana před vnitřním rozpadem rodiny, ve které dítě vyrůstá. Tím jsem chtěla říci, že dítě se má chránit i před námi samotnými, před samotnými rodiči a prostředím, ve kterém žije. Každé slovo, čin, které dítěti řekneme a je negativní nebo dokonce zlé, může dítěti nevratně ublížit a ovlivnit celý život.

5. Závěr

Cílem mé bakalářské práce byl celkový pohled na rodinu a její funkci primární prevence. V první kapitole jsem se postupně zaměřila na historii rodiny od jejích prvních historických náznaků v lidské společnosti až po její dnešní podobu a společenskou funkci. Samostatný prostor jsem věnovala české rodině.

V následujících kapitolách se věnuji vztahům mezi rodiči a dětmi a vším, co považuji za podstatné pro jejich vývoj od početí dítěte až do okamžiku, kdy jako dospělý jedinec opouští rodinu. Zaměřuji se především na potřeby dětí, na to, co nezbytně potřebují k správnému vývoji a v čem je rodiče mají posilovat a vést. Na první místo stavím především bezpodmínečnou lásku a zdravé citové pouto.

Možná, i trochu netradičně, jsem uvedla srovnání primitivních kmenů a moderní civilizace. Zde si kladu otázky, proč se moderní ženy, neřídí více instinktem a vrozenou mateřskou láskou. I miminko je po porodu připravené na život. Rodí se spoustou vrozených instinktů a reflexů. A hlavně, co jsem v bakalářské práci zdůraznila, potřebuje lásku a něžnou péči.

V poslední části kapitoly jsem se zamyslela nad tím, jak rodiče a děti mohou společně fungovat po celý život posílení dobrým, upřímným a láskyplným vztahem.

V kapitole o primární prevenci jsou uvedeny příklady důležitých aspektů výchovy. Jak rodiče svými postoji, názory a vzory mohou dítě formovat, ale i deformovat. Z hlediska médií a tlaku na děti, potažmo i rodiče, je škodlivost větší, než vhodný přínos. Proto je důležité děti v tomto směru usměrňovat a vést.

Celou bakalářskou práci se nese téma lásky a pozornosti.

V posledních kapitolách jsem vedla rozhovory se třemi rodinami. Tyto rozhovory mi potvrdily některá fakta, která jsem uvedla jako stěžejní v předešlých kapitolách. Především se v odpovědích jednotlivých respondentů potvrzuje jako stěžejní pro správnou funkci rodiny v primární prevenci uspokojení potřeby lásky, vzájemné komunikace a pozornosti.

Samotný průběh dlouhodobé přípravy a vypracovávání bakalářské práce, především pak studium literatury, ze které jsem čerpala náměty nebo dokonce přímo citovala, mi velmi pomohl v mé roli matky na dnešní poměry atypické, velmi početné rodiny s osmi dětmi, které společně s manželem vychováváme.

Závěrem bych chtěla říci, že lidský život je velmi krátký. Každá chvíle strávená v kruhu rodinném je dar. Není nic krásnějšího a cennějšího, než harmonie a láska v rodině. V takových rodinách totiž málokdy hrozí nebezpečí. Z lásky se rodí zase jenom láska.

Resumé

Bakalářskou prací nahlížím na rodinu, její funkci v předcházení sociálně patologickým jevům, zaměřuji se na popis jednotlivých výchovných aspektů tuto funkci rodiny ovlivňujících. Cílem této práce je poukázat na vliv výchovného prostředí, výchovných stylů, rodičovského postoje a především na důležitost lásky a citových vazeb v rodině.

Svou prací hledám odpovědi na otázky, do jaké míry a za jakých podmínek jsou jednotlivé typy rodin schopny poskytnout svěřeným dětem ochranu a vybavit je do života nezbytnými předpoklady pro předcházení patologickým jevům.

Práce je rozčleněna do čtyř kapitol.

V první kapitole se zaměřuji na historický vývoj rodiny jako takové a její podoby a formy v současné České republice.

Druhá kapitola se soustředí na vztahy mezi rodiči a dětmi a metody jejich formování. Jednotlivé podkapitoly jsou zaměřeny na specifické potřeby a výchovné metody v určitých věkových kategoriích dětí. Samostatný úsek věnuji vztahům a jejich vývoji mezi rodiči a již dospělými dětmi.

Třetí kapitola nabízí řešení úlohy rodiny v primární prevenci formou popisu důležitých aspektů výchovy a jejich obecných vlivů na správnou funkci rodiny v předcházení patologickým jevům.

Čtvrtá kapitola, pojata jako praktická část, obsahuje kazuistiky tří rozdílných typů českých rodin vychovávajících nezletilé děti, poznatky z těchto průzkumů a jejich srovnání.

Anotace

Tato práce popisuje funkci rodiny v primární prevenci sociálně patologických jevů současné společnosti z různých pohledů od nejdůležitějších aspektů výchovy omezující se na rozvoj citových vazeb u novorozenců, přes formování hodnotového žebříčku u předškolních a školou povinných dětí, až po upevňování živých a upřímných vztahů mezi rodiči a již dospělými dětmi.

Práce zdůrazňuje vliv výchovného prostředí, výchovných stylů a metod, především pak na nepostradatelnost bezpodmínečné lásky a citlivého přístupu k dítěti, jako osobnosti, od okamžiku početí až do dospělosti.

Text je rozdělen na teoretickou část (první až třetí kapitola), která nahlíží na rodinu v historických souvislostech a popisuje jednotlivé oblasti výchovy a praktickou část (čtvrtá kapitola), která je jakousi sociologickou sondou do tří rozdílných typů rodin.

Klíčová slova

Rodina, výchova, výchovné metody, primární prevence, dítě, patologické jevy, láska, cit, rodiče

Annotation

The thesis is focused on the function of the family as the primary prevention of the social pathological phenomena of the contemporary society from the various points of view, from the most important aspects of the education focusing on the emotional relationship of the newborn babies, formation of the value ladder of the pre-school children and school age children, up to strengthen of the living and honest relationships between the parents and the adult children.

The thesis emphasizes the influence of educational surrounding, style and methods of the education and particularly indispensableness of unconditional love, emotional approach to the child as a personality from her/his born to maturity.

The text is divided into two parts – the theoretical part (from the first to the third chapter) that deals with family in the historical connections and represent particular field of education. The second part is the applicative part (the fourth part) that is a sociological explorer into three different types of families.

Key-words

Family, education, educational methods, primary prevention, child, pathological phenomena, love, emotion, parents

Přehled použité literatury a pramenů

BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, 139 s. ISBN 978-80-7367-496-0

BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2009, 136 s. ISBN 978-80-7367-651-3

GIDDENS, A. *Sociologie*. 1.vyd. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4

GILBERT, G. *O dětech a výchově*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, 96 s. ISBN 978-80-7367-609-4

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2

LIEDLOFFOVÁ, J. *Koncept kontinua*. 1.vyd. Praha: DharmaGaia, 2007, 174 s. ISBN 978-80-86685-79-3

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 112 s. ISBN 978-80-73-67-504-2

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8

Rodina-základní charakteristika, dostupné z www:

<http://www.sos-ub.cz/prevence/hyp24a.pdf>

ČSÚ *Genderové statistiky*, dostupné z www:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod

ČSÚ *Čisté úplné rodiny podle počtu nezaopatřených dětí v roce 2010*, dostupné z www:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/gender_obyvateľstvo

